

DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİNDE DİYARBAKIR'DA YEREL BASIN

Emine PANCAR* - Aydın ÖĞREDİK**

Özet

Bu çalışmada Diyarbakır'da Demokrat Parti iktidarı boyunca günlük olarak çıkan gazeteler incelenmiştir. Bu dönemde Diyarbakır'da toplamda 15 tane gazete günlük olarak çıkmaktadır. Bunlar arasında Diyarbakır gazetesi gibi Osmanlı döneminden beri yayınlanan gazeteler olduğu gibi DP döneminde yayın hayatına başlayıp kısa bir süre sonra kapanan gazeteler de olmuştur. Çalışmada Diyarbakır'da çıkan gazetelerin yayın hayatına başlama zamanları, kurucuları, yayın yönetmenleri ve köşe yazarları, sayfa sayıları, basıldığı matbaalar, adres bilgileri, fiyatları gibi teknik bilgilerin yanında içerikleri, reklamları, ilanları, haber konularının sıklığı, yayın politikaları ve siyasi duruşları hakkında bilgi verilmiştir.

Anahtar Kelimeler

Demokrat Parti, Yerel Basın, Diyarbakır Gazetesi, Yeni Şark Gazetesi, Şark Postası Gazetesi

LOCAL MEDIA IN DIYARBAKIR DURING DEMOCRAT PARTY PERIOD

Abstract

This study examines the daily newspapers published in Diyarbakir during the Democrat Party government. Totally 15 daily newspapers were being published in Diyarbakir during this period. Among these, there were newspapers like the Diyarbakir Gazetesi (Diyarbakir Newspaper) which has been published since the Ottoman period as well as other newspapers that began publishing in DP period and closed afterwards. The study provides information about the newspapers published in Diyarbakir including the technical details such as the date of publishing, the founders, editor-in-chiefs and columnists, number of pages, printing houses, address information, prices as well the content, advertisements, frequency of news covered, publishing policies and political stances.

Key Words

Democrat Party, Local Media, Diyarbakir Gazetesi, Yeni Şark Gazetesi, Şark Postası Gazetesi

* Yrd. Doç. Dr., Dicle Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi, Diyarbakır/Türkiye. epancar01@gmail.com

** Tarih Uzmanı, aogredik@gmail.com

GİRİŞ

İletişim insanların tanımlanmasında, kişiliğinin oluşmasında önemli bir yere sahiptir. İnsanın var oluşu, kendini adlandırıp kimliğini bulması iletişim süreçleriyle belirlenir¹. İletişim, insanın ve bireyin kültürel çevresi ile ilişkilerine göre değişip, gelişen ve buna karşılık insanı değiştiren bir süreçtir². Bu bağlamda gazete en önemli yazılı iletişim aracıdır. Gökalp'e göre gazete; "Her gün herkesin ayağına giden veya herkesin anlayacağı dersleri okutan canlı bir okul" iken, Sertele göre gazete bir ayna olup cemiyetin bütün istek, dert ve kaderini yansıtması bakımından oldukça önemlidir. Gazeteler batı demokrasisinin kurulmasında ve yaygınlaşmasında, siyasal sistemin kendini yenilemesinde önemli görevler üstlenmiştir. Hatta demokrasinin varlığının temel dayanaklarından olan yürütme, yargı ve yasamadan sonra dördüncü kuvvet olarak basın sayılabilmektedir³.

İktidar sahiplerinin, iktidarlarını sürdürmek ve meşruiyetlerini sağlamak için düşünce ve inançlarının kamuoyuna duyurarak, kamuoyunun desteğini sağlamaları yaşamsal niteliktedir. Bu bağlamda ulusal basın yaygın basın olarak da adlandırılmakta olup yayın amacı daha geniş kitlelere ulaşmaktır. Yerel basın ise belirli bir yöre halkına ulaşmak ve yörenin yerel sorunlarını gündeme getirmek için yayın yapar. Kent, kasaba merkezli yayınlarda çevre haberleri, o bölgede yaşayan halkın sorunları, yerel yönetimlerle ilgili haberler ağırlıklı olarak yerel basının sayfalarında yer alır⁴.

Osmanlı Devleti'nde gazetecilik faaliyetleri matbaanın kullanılmaya başlamasından sonra ilk dönem itibarıyla Gayrimüslim halk tarafından yürütülmüştür. Başta Musevi olmak üzere Ermeni ve Rum azınlıklar bu konuda öncü olmuşlardır. Tanzimat Fermanından sonra batıda eğitim görmüş olan Türk aydınları gazetecilikte ilgilenmeye başlamış ve halkın bilinçlenmesi gayesiyle müstakil gazeteler çıkarmaya başlamışlardır. Bundan sonra Osmanlı Devleti'nin ilk resmi gazetesi olan Takvim-i Vekâyi 1831 yılında basılmıştır.⁵ Türkçe gazete olarak esas itibarıyla siyasi otorite lehine bir kamuoyu oluşturmak maksadıyla devlet tarafından çıkarılan Takvim-i Vekâyi gazetesi, daha sonra yine aynı amaca yönelik olarak

¹ Ertuğrul Özkök, *Kitlelerin Çözülüşü*, Tan Kitap Yay., Ankara 1985, s. 10.

² Meriç Zillioğlu, *İletişim Nedir?*, Cem Yay., İstanbul 2007, s.90.

³ S. Hakan Yılmaz, *Her Yönüyle Gazetecilik*, Litaratür İnceleme-Araştırma, İstanbul 2009, s. 52.

⁴ Yılmaz, age., s 56-57.

⁵ Gülistan Ekmekçi, *Diyarbakır Gazetesine Göre Diyarbakır'da Kültür Sanat Hayatı (1286-88/1869-71)*, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamı Yüksek Lisans Tezi, Diyarbakır 2009, s. 6, Enver Behnan Şapolyo, *Türk Gazetecilik Tarihi ve Her Yönüyle Basın*, Güven Matbaa, Ankara 1976, s. 100-120, Erdoğan Tokmakçioğlu, *Türk Basın Tarihi*, İsim Yayınları, Ankara 2011, s.236, Cumhuriyet Basını, Ankara Gazeteciler Cemiyeti Yay., Ankara 1998, s. 6-7.

Fransızca, Rumca, Ermenice ve Farsça nüshalar şeklinde yayınlanmıştır⁶. II. Mahmut tarafından bizzat ismi konulan Takvim-i Vekâyi'nin ilk sayısı beş bin adet olarak basılarak memur, esnaf ve elçiliklere gönderilmiştir. *Takvim-i Vekâyi* gazetesinden sonra 1840 yılında Türkiye'nin ilk özel Türkçe gazetesi olan *Ceride-i Havadis* yayınlanmıştır. *Ceride-i Havadis* gazetesi devletin verdiği imtiyaz üzerine bir İngiliz olan William Churchill tarafından çıkarılmıştır. Daha sonra buna *Vakayii Tıbbiye* adlı dergi de eklenmiştir⁷. Yarı resmi sayılan bu gazete devlet tarafından desteklenmiş ve ilk nüshaları ücretsiz dağıtılmıştır. 1843'te kapanan gazete daha sonra tekrar yayınlanmaya başlamıştır. Bu gazeteyi 1860 yılında Şinasi ve Ağâh Efendinin çıkarmış oldukları *Tercüman-ı Ahval* gazetesi takip etmiştir. *Tercüman-ı Ahval* gazetesi, haberlerin yanı sıra fikir yazılarına da yer verilen ve belirli bir takım gazetecilik kurallarına göre basılan ilk özel gazetedir. Şinasi ve Ahmet Vefik Paşa'nın yazılarının da yer aldığı gazete 1866 yılında yayın hayatına son vermiştir. Basınla ilgili ilk nizamname ise 1864 tarihli *Matbuat Nizamnamesi*dir. Nizamname çıkarıldığı tarihte dört Türkçe gazete (*Takvim-i Vakayi*, *Ceride-i Havadis*, *Tercüman-ı Ahval*, *Tasvir-i Efkâr*) ve diğer dillerde çıkartılan gazeteler mevcuttur. *Matbuat Nizamnamesi* ile gazete ve dergi çıkarmak ruhsat alma koşuluna bağlanırken, devletin iç güvenliğini tehdit eden, padişah ve hanedana uygunsuz sözler kullanan, yabancı devlet temsilcileri aleyhinde yazılar yazan gazetelerin bir ay süreyle kapatılacağı belirtilmiştir⁸. Bundan sonra sırasıyla 1862'de *Tasvir-i Efkâr*, 1863'te *Ceride-i Askeriyye*, 1865'te *Takvim-i Ticaret*, 1866'da *Muhbir ve Ayine-i Vatan* gazeteleri, 1867'de *Vatan*, *Utarit ve Muhip* gazeteleri, 1868'de *Terakki*, 1869 *Basiret* gazetesiyle devam etmiştir. Bunların dışında bölgesel anlamda ilk gazete Tuna Vilayetinin merkezi olan Rusçuk'ta 1865 yılında çıkan *Tuna* gazetesi olmuştur.⁹ Bunu daha sonra Fırat, Suriye, Trablusgarp, Bosna, Beyrut, *Envâr-ı Şarkıye*, Edirne, Yanya, Zevra (Bağdat), Hüdavendigâr (Bursa), Konya, Trabzon ve Selanik gazeteleri takip etmiştir.¹⁰ Bunların dışında sonraki tarihlerde birçok vilayet gazetesi yayın hayatına girmiştir. Vilayet gazeteleri genellikle iki dille yayın yapmışlardır. Bu dillerden biri Türkçe iken diğeri ise ilgili vilayetin ağırlıklı kullandığı dil olmuştur. Vilayet gazetelerinin 10 tanesinin dili Türkçe, 7'sinin Türkçe-Arapça, 4'nün Türkçe-Rumca, 2'sinin Türkçe-Ermenice,

⁶ Hıfzı Topuz, *100 Soruda Başlangıçtan Bugüne Türk Basın Tarihi*, İstanbul 1996, s. 7.

⁷ Nevin Ünal Özkorkut, "Basın Özgürlüğü Ve Osmanlı Devleti'ndeki Görünümü", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 51, Sayı: 3, s. 72.

⁸ Özkorkut, *agm.*, s. 73.

⁹ İbrahimov, *agt.*, s.6, Haluk Besen, *Türkiye'de Gazetecilik*, Gazeteler, Gazeteciler, İnkılap Yay., İstanbul 1997, s.16-20.

¹⁰ Şevket Beysanoğlu, "Basın ve Yayın Dünyamızda Diyarbakır", Kara Amid Dergisi, C.2, S.6-7, Diyarbakır 1970, s.4-5.

birinin de Türkçe-Sırpça ve Türkçe-Rumca-Sırpça-İbranice'dir.¹¹ Vilayet gazetelerinde padişah ile ilgili haberlerin yanı sıra atama, kamu kuruluşlarının çalışmaları, yol, okul, sağlık ve güncel siyasi haberler yer almıştır.

I.DEMOKRAT PARTİ VE BASIN

Ülkede çok partili hayata geçişle birlikte CHP hükümeti basın üzerindeki kontrolünü hafifletmeye başlamıştır. Bu amaçla 1 Haziran 1946'da gazete ve dergileri geçici kapatma yetkisini kaldırmıştır. Siyasetteki normalleşme bu şekilde basında da kendini göstermeye başlamıştır. DP başlangıçta basın özgürlüğünün en büyük savunucusu olmuştur. Bununla birlikte DP'nin iktidara gelmesinde basın önemli bir rol oynamış, DP'yi kurtarıcı olarak kamuoyuna sunmuştur. CHP, bu gelişmeler karşısında 1947'de yapılması gereken genel seçimleri erkene alarak, DP'nin beklenmeyen yükselişinin önünü kesmeye çalışmıştır¹².

Siyasetteki yapılanma basın hayatına da yansımış, gazeteler DP'yi destekleyenler ve CHP'yi destekleyenler şeklinde ikiye ayrılmıştır. Dönem içinde her siyasi partinin görüş ve düşüncelerini doğrudan yansıtan siyasi gazeteler bulunmuştur. CHP Ulus gazetesini yayın organı olarak kullanırken, DP 1947 yılında "Kuvvet" gazetesini bunun kapatılmasıyla da "Kudret" gazetesini yayın aracı olarak kullanmıştır¹³. Bu dönemde sağ ve sol basının gazete sayısında artış olmuştur. Türkiye basın tarihinde partizan basının oluşması açısından 1948 yılında önemli gelişmeler yaşanmıştır. Dokuz yeni parti kurulmuş ve partilere bağlı 14 gazete ve dergi yayına başlamıştır. Kudret gazetesi, DP bölünüp Millet Partisi kurulduğunda desteğini Millet Partisi'nden yana kullanınca, 1949'da başyazarlığını Mümtaz Faik Fenik'in üstlendiği Zafer gazetesi Demokrat Parti'nin yayın organı olarak kurulmuştur. DP'nin resmi sözcüsü şeklini alan Zafer gazetesinde döneme ilişkin her türlü resmi açıklamayı bulmak mümkündür¹⁴.

Demokrat Partinin iktidara geldiği 1950 yılından 1954 yılına kadar ki ilk dönemde basın ile olan ilişkisi olumlu bir atmosferde geçmiştir. Tek Parti iktidarından sonra çok partili parlamenter sisteme geçilmesi, yeni bir partinin iş başında olması ve bu partinin liberal demokrat politikalara

¹¹ Osman İbrahimov, *Tuna Vilayet Gazetesi (1865-1866)*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2006, s. 25.

¹² Nuran YILDIZ, "Demokrat Parti İktidarı ve Basın", acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/2701/3498.pdf (07.10.2013)

¹³ Şerif Demir, "İktidar-Basın İlişkilerinin Türkiye'de Görünümü", *International Journal of Social Science* Volume 5 Issue 6, 2012, s. 131.

¹⁴ Demir, *agm.*, s.133, Yıldız 1946-1950 arası dönemde DP'nin basına yaklaşımını liberal olarak değerlendirmiştir. Bkz. Yıldız, *agm.*, s. 482.

öncelik vermesi çoğulcu bir basın oluşmasını da sağlamıştır¹⁵. 14 Mayıs, Türkiye demokrasi tarihinde önemli bir dönüm noktası olmuştur. DP iktidarı bütün gazeteci ve siyasi suçluları affetmiştir. 15 Temmuz 1950'de basına bir takım özgürlükler tanıyan yeni kanun yürürlüğe girmiştir. Basında gazete sayısı, muhtevası, okuyucu kitlesi ve tirajlarda büyük bir patlama gerçekleşmiştir¹⁶. CHP'nin gazetesi haline gelen *Ulus* gazetesinin yanı sıra Milliyet ve Hürriyet bu dönemde kitle gazeteleri olmaya başlamışlardır¹⁷. Bu dönemde Demokrat Partinin parti programını uygulayabilmesi, hedeflediği projelerini hayata geçirebilmesi ve tabana bunları duyurabilmesi için basının desteğine ihtiyaç duymuştur¹⁸. DP'nin basınla iyi ilişkiler kurmasının bir nedeni de kendi politikalarından daha çok CHP'nin baskıcı politikalarından kaynaklanmaktaydı. Çünkü basın DP'yi özgürlükçü bir ortam sağlayacağı gerekçesiyle desteklemekteydi¹⁹. Bu bağlamda iktidara geldiği ilk dönemde özgür basın ortamının oluşması ve basın mesleğini icra eden insanların özlük haklarının güvence altına alınması konularını içeren bazı yasal düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemenin ilki 5680 sayılı Basın Kanunudur²⁰. Bu kanunla süreli yayınların çıkarılması izne bağlanmıyor, yayın sahibini cezai sorumluluğun dışında bırakıyor, cevap ve düzeltmeleri basın lehine değiştiriyor ve idarenin basın üzerindeki etkisini asgariye indiriliyordu. Ayrıca Matbaa Kanunu ve Basın-İş Kanunuyla çalışanların özlük hakları yasal hale getirilmiştir.²¹ DP yönetimi, iktidarının ilk yıllarında gazetecilerin çalışma koşullarını düzenleyen bir kanun da çıkarmıştır. 5953 sayılı bu yasa ile gazetecilere sendika hakkı, kıdem teminatı, iş sözleşmesi gibi basın mensupları için son derece önemli haklar tanınmıştır²².

Demokrat Partinin ikinci dönemi iktidar basın arasındaki olumlu havanın değiştiği bir dönem olmuştur. Bu dönemde dış ticarete ihracatın azalması, dışarıdan alınan borçların artması, gibi nedenlerden dolayı Türkiye ekonomik anlamda bir sarsıntı yaşamıştır. Demokrat Parti ikinci

¹⁵ Ayhan Ankan, *1957-1961 Dönemi Türkiye'de Basının Durumu ve Basın İktidar İlişkileri*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1999, s.47, Eroğlu DP döneminin liberal eğilimler açısından değerlendirildiğinde, özellikle 1950lerin ilk yarısını beyaz devrim olarak nitelemiştir. Bkz. Cem Eroğlu, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, Ankara İmge Kitabevi Yay., Ankara 1990, s.48.

¹⁶ Demir, *agm.*, s.133.

¹⁷ Ayhan Ankan, *agt.*, s. 47.

¹⁸ Mehtap Şimşek, *27 Mayıs Darbesine Giden Süreçte Basın-İktidar İlişkisi*, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Diyarbakır 2007, s. 54.

¹⁹ Yıldız, *agm.*, s. 485.

²⁰ Şimşek, *agt.*, s. 55.

²¹ Onur Öztürk, *Demokrat Parti Dönemi Basın Rejimi ve Zafer Gazetesi (1957-1960) Ulus Gazetesiyle Karşılaştırmalı Bir İnceleme*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2007, s.182, Ayşe Elif Emre Kaya, "Demokrat Parti Döneminde Basın - İktidar İlişkileri", İletişim Fakültesi Dergisi, S.39, s. 95.

²² Emre Kaya, *agm.*, s. 95, yazar çalışmasında DP'nin daha 1950'den itibaren basını baskı aracı olarak kullandığını belirtmiştir.

dönemde elde ettiği iktidar gücünü muhalefet partileri üzerinde bir baskı araca olarak kullanmaya başlamıştır. 3. Menderes Hükümeti'nin hem Devlet Bakanı hem de basın ilişkileri sorumlusu olan Mükerrer Sarol, Menderes'in basına özel bir önem verdiğini ve basının işlevini çok iyi kavradığını belirterek, bir keresinde Menderes'in kendisine; "*Basın, çok canlı bir müessesedir, asimilasyon gücü üstün olan bir kurumdur. İçine aldığı insanları, kısa bir zamanda hazmeder, kendi bünyesine katar. Bir çok yakın dostlarının çocukları, bir gün basın konusunu tartışırken babalarına 'ben önce gazeteciyim, sonra sizin oğlunuzum' demekten sakınmamışlardır. Toplumun en güçlü müessesesi sayılan aileyi de aştığına göre, basın dördüncü kuvvettir demek, onu biraz da hafife almaktır*" dediğini belirtmiştir²³. Bu sözler Menderes'in daha sonraları basın üzerindeki sıkı denetiminin ve basından çekinmesinin nedenlerini de açıklaması bakımından oldukça önemlidir²⁴.

Ulus gazetesi²⁵ dâhil olmak üzere CHP'nin mal varlıkları hazineye devredilmiş, halkevleri ve köy enstitülerini tasfiye edilmiştir.²⁶ Diğer taraftan Millet Partisi dini siyasete alet ettiği gerekçesiyle mahkeme tarafından kapatılmıştır. Bu gelişmelerin gazetelerde işlenmesi ve Demokrat Partinin politikalarının eleştirilmesi iktidar ile basın arasındaki iplerin kopmasına neden olmuştur. DP İktidarı bir yandan basın ile ilgili yeni kanunlar çıkarırken diğer yandan da Tahkikat Komisyonu kurarak basına yönelik cezai hükümler ve yaptırımlar getirmiştir.²⁷ Bu düzenlemelerle birlikte hükümet ve bürokrasiye yönelik yayınlardan dolayı birçok gazeteci hapisle cezalandırılmış ve bazı gazetelerin yayınlarına son verilmiştir.²⁸ Nitekim 1954 seçimleri sonrası gazetecilere yönelik ağır cezalar art arda gelmiştir. Cezaevine giren ilk isim Hüseyin Çahit Yalçın olmuş, bunu Cemal Sağlamın altmış beş ay hapis cezası, Nihat Erimin 35222 lira ağır para cezası takip etmiştir. 6-7 Eylül olayları iktidarın basın üzerindeki kontrolünü daha da sıkılaştırması sonucunu doğurmuş, olaylardan sonra basın için 'yasaklar dönemi' başlamıştır. gazetelere her gün nelerin yazılmayacağına ilişkin talimatlar verilmeye başlamıştır²⁹.

1957 seçimlerinde geçmişin başarısını sağlayamayıp oy kaybeden iktidar, basına yönelik baskılarını daha da arttırmış, zaman zaman bu baskı fiziksel şiddete dönüşmüştür. 1957 yılında çıkan bazı olaylarda polisin

²³ Mükerrer Sarol, *Bilinmeyen Menderes*, C.I-II, Kervan Yay., İstanbul 1983,s.177.

²⁴ Yıldız, *agm.*,s. 487.

²⁵ Başta *Ulus* gazetesi olmak üzere Cumhuriyet ve Vatan gazeteleri Demokrat Parti Döneminde muhalif basın tarafından yer alırken Zafer, Millet ve Hürriyet gazeteleri olmak üzere diğer gazeteler ise DP'yi destekleyen gazeteler olmuşlardır. Ankan, *agt.*, s.48, Şapolyo, *age.*, s.271.

²⁶ İbrahim Koyuncu, *Türkiye'de Basın İktidar İlişkisi (1950-1954)*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale 1997, s.93-94.

²⁷ Şimşek *age.* s. 54.

²⁸ Ankan, *agt.*, s.48.

²⁹ Emre Kaya, *agm.*, s. 101.

muhabiri coplaması ve fotoğraf makinelerinin ellerinden alınması bu olaylardan sadece bir kaçıdır. Bu durumu kınayan İstanbul Gazeteciler Sendikası ise, bir gece yarısı basılıp, kapısı mühürlenmiş ve dokuz ay kapısı kapalı kalmıştır³⁰. Kağıt tahsisi konusunda da yine DP'yi tutan gazetelere tirajlarına göre büyük ölçüde kağıt verilmiştir, Tarafsız ve muhalif gazetelere ise bu alanda çok hasis davranılmış, hatta muhalif bir derginin 1958 Temmuz'un da kağıdı kesilmiştir. 1959 yılının Mart ve Nisan ayları ise DP iktidarı ve taraftarlarının hırçınlıklarının doruğa çıktığı aylardır. 16 Mayıs 1959'da Ulus gazetesiyle Akis dergisinin yayını yasaklanmıştır. İktidar ile muhalefet arasındaki çatışmada bu aylarda artmıştır. 1959 yılının sonlarında Osman Bölükbaşı 10 ay hapse mahkum edilmiş, kısa süre sonra Ahmed Emin Yalman'ın Vatan gazetesi kapatılmıştır³¹. Bu bağlamda Demokrat Parti döneminin sonlarına doğru basın-iktidar ilişkisinin bu denli bozulması 27 Mayıs darbesinin etkenlerden biri olmuştur.

II. DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİNDE DİYARBAKIR'DA YEREL BASIN

Diyarbakır basın tarihi Osmanlı Devleti dönemindeki vilayet gazeteciliğinin başladığı döneme denk gelmektedir. Bu vilayetlerin bir tanesi olan Diyarbakır vilayetinde ilk resmi gazete 3 Ağustos 1869 tarihinde çıkan *Diyarbakır* gazetesidir.³² *Diyarbakır* gazetesinden sonra Diyarbakır'ın ilk özel gazetesi olan *Peyman* gazetesi 1909 yılında çıkmaya başlamıştır.³³ *Peyman* gazetesini 1910 yılında *Dicle* gazetesi,³⁴ 1913'te *Mücahid* gazetesi ve *Diyarbakır'de Dicle* gazetesi takip etmiştir. Cumhuriyet dönemine gelindiğinde Diyarbakır gazeteciliğinde yeni gazetelerin çıkmaya başladığı görülmektedir. 1925 yılında *Yeni Dicle* gazetesi, 1927 yılında *Halk Sesi* gazetesi ve 1936 yılında *Yeni Yurt* gazetesi bu dönemde çıkan müstakil gazetelerdir.³⁵

³⁰ Emre Kaya, *agm.*, s.105, Turhan Feyzioğlu, yönetime seslendiği bir yazısında, hükümetin uyguladığı basın rejimini şu sözlerle tenkit etmekte idi: "Bugünkü basın rejiminizin hepimizin her şeyden önce düşünmekle mükellef olduğumuz Türk Milleti için zararlı olduğuna kuvvetle inanıyorum. Bir basın rejiminin yalnız memleketimize değil, başında bulunduğunuz siyasi teşekküle ve kendi siyasi şahsiyetinize ne büyük zararlar getireceğini sizin de er geç idrak edeceğinizi eminim... Bu memleketin basın suçları hırsızlıktan daha ağır cezalara çarpılmakta devam ettiği müddetçe suç sınırları siyasi tenkidi bile içine alacak kadar seyyal ve geniş kaldıkça ve siz Türkiye'de basının batı demokrasilerindeki kadar hür olduğunu ileri sürmekten bıkmadıkça, biz de bu hakikatleri yazmaktan bıkmayacağız. Kalemimiz kırılıncaya kadar..."

³¹ Yıldız, *agm.*, s. 503.

³² Diyarbakır Vilayetinde 1876-1877 yılları toplam 32 gazete bulunmaktadır. M. Cihan Özdemir, *Osmanlı Salnameleri'ne Göre Diyarbakır (1869-1905)*, Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Urfa 2011, s. 86.

³³ Peyman Gazetesi aynı zamanda Ziya Gökalp'in değişik imzalar altında şiir ve makalelerinin yayınlandığı bir gazetedir. Gazetede Ziya Gökalp'in bir nutku da Kürtçe olarak yayınlanmıştır. Rıfık Aslan, *Diyarbakır ve Çevresinde Şehirleşme Hareketleri*, Ziya Gökalp Demeği Yayınları, Ankara 1979, s.73.

³⁴ Dicle Gazetesi 89. sayısından sonra "Diyarbakır'de Dicle" ismiyle yayınlanmaya devam etmiştir. Aslan, *age.*, s. 73.

³⁵ Mehmet Mercan, *Anadolu'da Gazetecilik ve Diyarbakır Basını*, Güneydoğu Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, Diyarbakır 1998, s.35; Beysanoğlu, *agm.*, s. 5-18.

Cumhuriyetinin kuruluşundan Demokrat Parti iktidarı dönemine kadar geçen süreçte Diyarbakır'da çıkan yerel gazetelerin büyük kısmı kapanmak durumunda kalmıştır. *Demokrat Yeni Yurt* gazetesinin haberine göre 1950 yılına gelindiğinde sadece Diyarbakır gazetesi yayın hayatına devam etmiştir.³⁶ Demokrat Parti iktidarından sonra Diyarbakır yerel gazeteciliği ciddi anlamda gelişme göstermiş ve birbiri ardına gazeteler çıkmaya başlamıştır. Bu gazeteler günlük, günaşırı, haftalık, on beş günlük ve aylık şeklinde farklı sıklıklarla çıkmışlardır. Demokrat Parti döneminden önce olduğu gibi DP döneminde de birçok gazetenin yayın hayatı kısa sürmüş hatta bazıları sadece bir sayı çıktıktan sonra kapanmak zorunda kalmıştır. Bu dönemde çıkan gazetelere baktığımızda *Halkın Dili* gazetesi (1950), *Diyarbakır* gazetesi, *İç-Oğuz* gazetesi, *Yeni Şark* gazetesi (1951), *Şark Postası* gazetesi (1952), *Demokrasiye Güven* gazetesi, *Dicle* gazetesi, *Sesleniş* gazetesi, *Ümmid* gazetesi, *Yeni Yurt* gazetesi (1953), *Şark Spor* gazetesi, *Demokrat Şark* gazetesi, *Gökalp* gazetesi, *İleri Yurt* gazetesi (1954), *Demokrat Kale* gazetesi (1955), *Yeni Şark Postası* gazetesi, *Gayret* gazetesi, *Ziya Gökalp* gazetesi (1957) ve *Güneydoğu Haber* gazetesi (1959) yayın hayatına atılan gazetelerdir.

Diyarbakır yerel basınında ismi geçen gazetelerin dışında birçok dergi de yayımlanmıştır. Bu dergiler farklı dillerde ve farklı sıklıklarda çıkmışlardır. Osmanlı Devletinin son dönemlerinde çıkmaya başlayan bu dergiler Cumhuriyet döneminde artarak devam etmiş ve Demokrat Parti iktidarıyla ciddi bir sayıya ulaşmışlardır. Diyarbakır'da Cumhuriyet öncesi yayımlanan ilk dergi 1910 yılında Kevkeb Medinho isimli Süryanice, Arapça ve Türkçe yayımlanan dergidir. Bu dergi dışında Diyarbakır'da çıkarılan ve ünü Diyarbakır dışına taşan önemli dergilerden birisi de Ziya Gökalp tarafından 18 Haziran 1922 tarihinde çıkardığı *Küçük Mecmua* isimli dergidir. Bu dergide Ziya Gökalp'ın değişik konulardaki makaleleri yayımlanmıştır. *Küçük Mecmua* dışında Diyarbakır'da çıkarılan diğer önemli bir dergi de Cumhuriyetin kuruluşundan sonra 1938 yılında Halkevi tarafından çıkarılan *Karacadağ* dergisidir. Bu dergi ekonomi, tarih, folklor ve sosyal konularda yayınlar yapmıştır. 1962 yılında aynı isimle başka bir dergi çıkarılmış fakat bir sene sonra kapanmak durumunda kalmıştır.³⁷ Diyarbakır'da yayımlanan dergiler çıkış tarihine göre sırasıyla Süryanice ve Türkçe çıkan *Kevkeb Medinho* (*Şarkı Yıldızı*) dergisi (1910), *Şifuro* (*Borazan*) dergisi (1913), *Küçük Mecmua* dergisi (1922), *Yeni Hilal* dergisi (1924), *Diyarbakır Erkek Muallim Mektebi Talebe mecmuası* (1926), *Gençler Evi mecmuası* (1927), *Dicle Kaynağı* ve *Diyarbakır Kliniği* dergisi (1934),

³⁶ *Demokrat Yeni Yurt*, 23.01.1958, s. 1.

³⁷ Aslan, *age.*, s. 73-75.

Karadağ dergisi (1938), Yeni Klinik dergisidir (1939). Demokrat Parti döneminde ise Birliğin Sesi dergisi (1951), Dicle dergisi, Lise dergisi ve İç-Oğuz dergisi (1952), Ziraat Bilgileri dergisi, Çizgi dergisi, Tıp Gecesi dergisi, Fen dergisi ve Kara Amid dergisi (1953)³⁸, Yeni Öğrenci ve Kültür dergisi (1954), Koza dergisi ve Kara Amid dergisi (1956), Yudum dergisi (1957), Neşter dergisi, Haber Bülteni dergisi ve Çaba dergisi (1960) yayınlanan dergilerdir.³⁹

A.Diyarbakır Gazetesi: *Diyarbakır* gazetesi 3 Ağustos 1869 tarihinde yayın hayatına başlamıştır. Dönemin Diyarbakır valisi Kurt İsmail Paşa tarafından kurulan vilayet matbaasında basımı gerçekleştirilmiştir.⁴⁰ İlk ismi *Diyarbakır* olan gazete, çıkış tarihinde Osmanlıca lisanla haftada bir defa çıkmaktadır. Türkiye'nin en eski gazetelerinden olan *Diyarbakır* gazetesi 1931 yılına kadar resmi bir gazete hüviyetindeyken bu tarihten sonra sahibi değişmiş ve özel gazete olarak yayına hayatına devam etmiştir. *Diyarbakır* gazetesi Türkçe dışında Arapça, Süryanice, Ermenice ve Kürtçe olarak farklı dillerde de yayınlanmıştır.⁴¹ 1937 yılında *Diyarbakır* ismi *Diyarbakır* olarak değişmiştir.⁴² *Diyarbakır* gazetesi kısa bir süre yayınına ara verdikten sonra 1 Haziran 1953 tarihinde Diyarbakır ismiyle tekrar yayın hayatına başlamıştır. Bu tarihten itibaren gazete günlük olarak iki sayfa şeklinde yayınlanmaya başlamıştır. *Diyarbakır* gazetesi 2 Eylül 1963 tarihinde kapanmıştır.⁴³

Diyarbakır gazetesinin birinci sayfasında Türkiye ve Diyarbakır ile ilgili haberlere yer verilirken ikinci sayfası ise iş ilanları ve reklamlardan oluşmaktadır. Gazetenin sahibi T.Cahit Çubukçu'dur. Gazete abonelik sistemi ile yayınlamakta olup yıllık ve altı aylık abonelik seçenekleri sunmaktadır.⁴⁴ *Diyarbakır* gazetesi sadece Diyarbakır'daki haberlere yer vermeyip, Ankara başta olmak üzere ülkeyi ilgilendiren diğer haberlere de geniş yer ayırmaktadır. *Diyarbakır* gazetesinde Ankara'dan referanslı haberlerin yayımlanmasının yanı sıra, Washington, New York, Paris ve Londra merkezli haberler de gazetede yayımlanmaktadır.

Diyarbakır gazetesinde 1953 yılındaki gazete haberlerinden dış politika ile ilgili olarak ilk başlığın Kore Savaşı olduğu görülmektedir. Türkiye

³⁸ Kara Amid Dergisi 1956 yılında Diyarbakır Tanıtma Demeği tarafından yılda üç defa çıkarılan bir kültür dergisidir. Kara Amid Dergisi toplamda 11 sayısı yayınlanmıştır. Adil Tekin, "Diyarbakır'ı Tanıtımda Yirmi Yıl", Kara Amid Dergisi, C.3, S.12, Diyarbakır 1978, s. 5.

³⁹ Cavit Orhan Tütengil, *Diyarbakır Basın Tarihi Üzerine Notlar*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1954, s.19-26; Beysanoğlu, *agm.*, s. 37-47.

⁴⁰ Ahmet Kuey, *Doğal, Tarımsal, Ekonomik ve Turistik Yönleriyle Diyarbakır*, Diyarbakır Ticaret ve Sanayi Odası Yayınları, S.8, Diyarbakır 1970, s.76.

⁴¹ Mercan, *age.*, s. 35.

⁴² Tütengil, *age.*, s.7-12.

⁴³ Gülistan Ekmekçi, *Diyarbakır Gazetesine Göre Diyarbakır'da Kültür Sanat Hayatı (1286-88/1869-71)*, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Diyarbakır 2009, s. 6.

⁴⁴ *Diyarbakır*, 17.07.1953, s. 2.

NATO'ya üye olmak gayesiyle 4.500 Türk askerini BM bayrağı altında Kore'ye göndermiştir.⁴⁵ Kore Savaşına giden Türk askerlerinin durumu, Kore savaşının gidişatı ve barış süreci ile ilgili haberler gazete sütunlarında bolca yer almaktadır. Kore savaşı dışında dış politikada ABD, İngiltere, Almanya ve özellikle Arap ülkelerinin haberlerine gazetede geniş yer verildiği görülmektedir.

Diyarbakır ve çevresi ile ilgili haberlerde bazı aileler arası kavgaların yanı sıra, hırsızlık olayları, diğer illerde meydana gelen hadiseler hakkında da bilgi verilmektedir. Konuyla ilgili gazeteye yansıyan haberlerden bazıları şöyledir: *"Kendilerine polis ve komiser ve bekçi süsü veren dört kişiden iki kişi tevkif edildi"*, *"Silvan'da kasaba içinde birisi tabanca kurşunuyla öldürüldü"*, *"Bir kaçakçı tevkif edildi"*, *"Bir torba çimento çalmaktan maznun Reşit Kahraman tevkif edildi"*, *"Müessif Bir Hadise; Silvan kaymakamı bir rüşvet hadisesinden maznun olarak tevkif edildi"*.⁴⁶

Gazeteye reklamları ilk dönemler çok olmamakla beraber özel bir takım gıda reklamları yayınlanmaktadır. Bunlardan "Vita" ve "Sana" isimli markalar öne çıkarken 1955'ten sonra doktor tanıtım reklamları gazetenin ilan sayfasında yer edinmeye başlamaktadır.⁴⁷ 1956 yılının Ocak ayından sonra gazetenin ilan sayfalarında doktor muayene bilgileri ve kiralık daire ilanları sıklaşmaya başlamaktadır.⁴⁸ Gazetenin ilan bölümünde günlük olarak çıkan ilanlardan bazıları şöyledir: *"Vatandaş Kara Gün Dostu Kızılay'a Üye Ol"*, *"Vatandaş Verem savaş Derneğine yardım et"*, *"Vatandaş Türk Hava Kurumuna yardım et"*, *"Vatandaş ekonomiye riayet et damlaya damlaya göl olur"*.

Diyarbakır gazetesinde Diyarbakır Valisinin ve Belediye Başkanının Diyarbakır dışı seyahatleri özellikle de Ankara seyahatleri haber olarak yansımıştır. Bunun dışında Diyarbakır'da görev yapan emniyet müdürü, savcı, hâkim, kurum müdürleri vs. şahısların tayinleri, terfileri de haber olarak gazeteye yansımaktadır. Gazetenin bir köşesi sanatsal yazılara

⁴⁵ Seçil Özdemir, *Demokrat Parti Dönemi Türk-Amerikan İlişkileri ve Türkiye'nin Ortadoğu Politikaları*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2006, s.34.

⁴⁶ *Diyarbakır*, 03.08.1953, s.1; 11.08.1953, s.1; 15.06.1953, s.1; 17.06.1953, s.1; 07.10.1953, s.1; 30.08.1954, s.1; 29.09.1954, s.1; 30.09.1954, s.1; 07.09.1955, s.1, Bu haber başlığının yanında ilginç bazı haberler ve ayrıntıları ise gazetede şu şekilde verilmiştir; "Fazla Ücret Alan Terzi Tevkif Edildi: Muaddele Millî Korunma kanununa aykırı hareket eden bir terzi evvelki gün tevkif edilmiştir. Hadise şudur: Şoför Ahmet adında birisi Yeşil Saha oteli civarında terzicilik yapan Mehmet İzzî'ye müracaat ederek pantolonunu temizletmek ve ütöletmek istemiştir. Terzi kendisinden 3,5 lira ücrete mukabil birde şoföre fiş vermiştir. Bu fiyatı fazla göre Şoför Ahmet belediye murakabe heyetine müracaat ederek şikâyetle bulunmuştur. Heyette yapılan tetkik sonucunda 2,5 yerine 3,5 lira aldığı tespit edilmiş ve hakkında gerekli muamele yapılan terzi Mehmet İzzî adliyyeye tevdi ve ikinci asliye ceza mahkemesinde yapılan duruşmasında kendisinin tevkifine, sabık ve nüfus kaydının sorulmasına mahkemede bulunmayan şoför Ahmet'in celbine 12.7.956 günü karar verilmiş ve bu sebeple duruşma başka bir güne ertelenmiştir." Bunun dışında fazla para alan şoförün ve fazla para alan karpuzcunun da tevkif edildiğini yine gazete sayfalarında yer almaktadır., "Dine inanmayan kadınların az çocuğu olumuş: Amsterdam sosyal bir müessesese tarafından yapılan bir ankete göre dine inanmayan kadınlar ekseri az çocuklu olanlarmış, aksine dindar kadınlar çok çocuğa sahip bulunuyorlarmış." *Diyarbakır Gazetesi*, 21.08.1956, s.1, *Diyarbakır Gazetesi*, 12.11.1958, s. 1.

⁴⁷ *Diyarbakır*, 18.11.1955, s. 2.

⁴⁸ *Diyarbakır*, 06.01.1956, s. 2.

ayrılmıştır. Şiir, tarih veya makale gibi yazılar buralarda çıkmaktadır. 1958 yılında daha önce gazetenin ikinci sayfasında yer alan resimlerle dünya olayları isimli bölüm bu tarihten sonra gazetenin ilk sayfasında yer almaya başlamıştır. Bu bölümde resimler eşliğinde dünya ile ilgili haberlere yer verilmiştir. *Diyarbakır* gazetesinin başyazarı Sabri Aytar'dır. Her gün köşe yazıları yayınlanmakta olan Sabri Aytar genel itibariyle siyaset ve Diyarbakır ile ilgili yazılar yazmaktadır. Gazetenin sağ alt köşesi Hakkı Süha Gezin'in günlük siyasi, kültürel ve sanatsal köşe yazılarına ayrılmış ve günlük olarak o köşede yazıları çıkmaktadır. *Diyarbakır* gazetesine köşe yazarlığı yapan bir diğer isim de İffet Babagil'dir. Köşesinde genellikle Diyarbakır'ın sorunlarını ele almaktadır. 1955 yılının ilk ayında gazetenin sağ üst köşesinde Dr. Ali İsmailoğlu'nun yazdığı "Çocuk ve Terbiye" isimi köşe yazıları günlük yayınlanmaktadır.⁴⁹

Diyarbakır gazetesini, DP'nin ilk döneminde Demokrat Parti lehine haberlere çokça yer verilen bir gazete iken 1954 seçimleri sürecinde ciddi anlamda yön değiştirerek bir muhalefet partisi gazetesi imajı çizmeye başlamıştır. Genel itibariyle DP'den istifa edenlerin listesini vermesi, CHP'nin seçim süreci faaliyetlerini ana manşet yapması, DP'nin zorba bir iktidar olduğu yönünde haberler vermesi bunun birer göstergesi olmuştur.⁵⁰ *Diyarbakır* gazetesi tarafsızlığını o kadar kaybetmiştir ki 15 Nisan 1954 günü çıkardığı gazetenin manşetini şu şekilde vermiştir; "*Vatandaş: Çarşıyı pazarı gez. Pahallılığı gördükten sonra oyunu CHP'ye ver*". Bu başlığın altında şu ifadelerle; "*Devlet radyosunun taraflı propagandalarına, asılan afişlerine inanma. Seni düşünecek refaha kavuşturacak, hizmetinde bulunacak, köylüyü kalkındırarak ancak CHP olabilir. Bunu aklından çıkarmazsan kazanırsın ve pişman olmazsın*".⁵¹ Gazete bununla da yetinmeyip ilan sayfasına her gün, "*Vatandaş: CHP halkın partisidir ona üye ol*" diye halkı Cumhuriyet Halk Partisine yönlendirmeye çalışmıştır.⁵²

Gazetenin objektifliğinin yitirdiğinin bir diğer göstergesi de Demokrat Partiden istifa edenlerin hemen hemen her gün gazetede haber yapılmasıdır. Öyle ki bazı günler çıkan gazetenin tamamı DP'den istifa eden şahıs listeleriyle doldurulmuştur.⁵³ Oysa CHP ile ilgili istifa haberlerine pek yer vermediği görülmektedir. CHP ile ilgili Diyarbakır ve diğer illerdeki seçim faaliyetleri, Diyarbakır'da yapılacak olan mitinglerin önceden ilan edilmesi ve halkın katılmasının istenilmesi yönündeki haberler ve CHP'nin seçim beyannamesi yayınlanırken, Demokrat Parti ile ilgili ise Türkiye

⁴⁹ *Diyarbakır*, 06.01.1955, s. 2.

⁵⁰ *Diyarbakır*, 07.04.1954, s. 1.

⁵¹ *Diyarbakır*, 15.04.1954, s. 1.

⁵² *Diyarbakır*, 15.04.1954, s. 1.

⁵³ *Diyarbakır*, 15.04.1954, s. 1.

genelindeki istifalar ve seçim faaliyetleri çerçevesinde yapılan bazı olumsuzluklar haber yapılmıştır.⁵⁴ *Diyarbakır* gazetesinin bu muhalif tutumu seçimlerin Demokrat Parti tarafından kazanılmasıyla son bulmuştur. Genel seçimlerden sonra gazetenin yayın politikası bütün siyasi partilerin haberlerine objektif olarak yer veren bir yayın politikası haline gelmiştir. Mayıs 1956 yılında *Diyarbakır* gazetesi imtiyaz sahibi ve yazarı Cahit Çubukçu üyesi olduğu Cumhuriyet Halk Partisinden istifa edip Demokrat Partiye geçmiştir.⁵⁵ *Diyarbakır* gazetesi imtiyaz sahibi olan Cahit Çubukçu 1957 genel seçimlerinde Demokrat Parti adayı olarak seçime girmiş ve 1957 genel seçimlerinde Diyarbakır Milletvekili olarak meclise girmiştir. Bu tarihten sonra *Diyarbakır* gazetesinin yayın politikasında Demokrat Parti çizgisinde bir seyir izlediği görülmektedir. Özellikle seçimler sürecinde adeta Demokrat Partinin bir yayın organı olarak yayın yaptığı anlaşılmaktadır. Buna bir örnek olarak; 1958 muhtarlık seçimleri arifesinde gazete manşetlerinde halkın Demokrat Parti adayı muhtarlara oy vermesi gerektiği yönünde haberler yapılmış olmasıdır.⁵⁶

B.Yeni Şark Gazetesi: *Yeni Şark* gazetesi 1 Nisan 1951 tarihinde yayın hayatına başlamıştır.⁵⁷ *Yeni Şark* gazetesi, *Diyarbakır* gazetesinden sonra ilk düzenli ve uzun ömürlü gazetedir.⁵⁸ *Yeni Şark* gazetesinin sahipleri Sabri Şenci ve Mucip Özgür'dür.⁵⁹ Diyarbakır İnönü Caddesi 74 numaralı adreste faaliyet yürüten gazete günlük olarak çıkmakta ve iki sayfadan oluşmaktadır. Gazete ilk çıktığı aylarda sağ üst tarafında "*Tanrı Türkü Korusun*" sloganı yer almaktayken,⁶⁰ daha sonra bu slogan "*Türkçülük Türk Milletini Yükseltmektedir*" olarak değiştirilmiştir.⁶¹

Yeni Şark gazetesinde hem köşe yazıları hem de yazı dizileri yayınlanmaktadır. Gazetenin sahiplerinden Sabri Şenci haftanın bazı günlerinde köşe yazıları yazmaktadır. Yazılarında genelde Diyarbakır'daki siyasi gelişmelerden bahseden Şenci, 19 Ekim 1951 tarihinde "*CHP Teşkilatı Dağılıyor*" isimli yazıda; Van merkez ve ilçelerinde CHP'den bir çok istifanın yaşandığı ve istifa eden vatandaşların DP'ye geçtikleri halkın Demokrat Partinin yönelmeye başladığını anlatmıştır.⁶² *Yeni Şark* gazetesinde köşe yazıları yanında farklı konularla ilgili bölümler de yer almaktadır. Bunlardan bir tanesi olan "Spor" bölümünde Diyarbakır'daki futbol

⁵⁴ *Diyarbakır*, 23.04.1954, s. 1.

⁵⁵ *Diyarbakır*, 21.05.1956, s. 1.

⁵⁶ *Diyarbakır*, 03.11.1958, s. 1.

⁵⁷ Asım Kaçmaz, *Osmanlıdan Günümüze Diyarbakır'da Yerel Basın (Medya)*, Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Şanlıurfa 2012, s. 41.

⁵⁸ Mercan, age., s. 34.

⁵⁹ Tütengil, age., s. 13.

⁶⁰ *Yeni Şark*, 08.10.1951, s. 1.

⁶¹ *Yeni Şark*, 03.11.1951, s. 1.

⁶² *Yeni Şark*, 19.10.1951, s. 1.

takımlarının maçlar ile ilgili haberler yayınlanmaktadır.⁶³ Gazetede bazı günlerde çeşitli fıkraların anlatıldığı “Tarihi Fıkralar” isimli bir bölüm ve bazı günlerde ise çeşitli hayvanların tanıtıldığı bölüm bulunmaktadır.⁶⁴

Yeni şark gazetesi kurulduğu tarihte Demokrat Parti çizgisinde bir yayın politikası izlemiştir. Örneğin günlük olarak “*Vatandaş Vatan ve Millet İçin Hakiki Olarak Çalışan Demokrat Partiye Üye Ol*” gibi ilanlar vererek halkın Demokrat Partiye yönelmesi adına gayret göstermiştir.⁶⁵ “*CHP yurdun her köşesinde çöküyor*” gibi halkı CHP’ye karşı soğutmaya çalışan haberler de gazetenin ilk sayfalarında bolca yer almıştır.⁶⁶ Gazete ilk tarihlerde *Diyarbakır* gazetesiyle ciddi anlamda bir mücadele içinde olmuştur. Gazetenin ilk sayfasında *Diyarbakır* gazetesi sahibi için “*Cevap Ver Tahsin Cahit Çubukçu*” gibi isim bazında haberler yapılarak rakip gazeteyle ne derece çetin bir mücadele içinde olduğunu göstermiştir.⁶⁷

Yeni Şark gazetesi Diyarbakır, Türkiye ve dünya gündemi ile ilgili olarak haberler yapmaktadır. Dış haberlerde daha çok ABD ile ilgili haberlerin yer aldığı görülmektedir. Yayın politikasında ise Türk milliyetçiliği düşüncesi hâkim olmuştur. Bunu hem gazetenin günlük sloganlarında hem de haberlerin içeriğinde görmek mümkündür. “*Bozkurtların Akını*”,⁶⁸ “*Türk Milliyetçiler Derneği Valimizi Ziyaret Etti*”⁶⁹ gibi haberler buna örnek teşkil etmektedir. *Yeni Şark* gazetesi, 2 Mayıs 1953 tarihindeki 380. sayısından sonra isim değiştirerek *Demokrasiye Güven* gazetesi ismini almıştır.

C.Şark Postası Gazetesi: *Şark Postası* gazetesi 7 Ağustos 1952 tarihinde Diyarbakır’da yayın hayatına başlamıştır. İki günde bir çıkan günlük siyasi bir gazetedir. Doğunun gelişmesine katkıda bulunmak gayesiyle yayın hayatına başlayan gazetenin sahibi Ahmet Ketencigil, ilk Yazı İşleri Müdürü ise Şevket Bayramoğlu’dur.⁷⁰ Diyarbakır Gazi Caddesi Suskar Sokak 1 numaralı adreste bulunan Şark Postası Matbaasında basılmaktadır. Altı aylık ve yıllık olarak abone kabul eden gazetenin fiyatı 10 kuruştur.

Şark Postası gazetesi dört sayfa olarak yayınlanmaktadır. Birinci sayfasında genel siyasi haberler, ikinci sayfasında birinci sayfadaki haberlerin devamı, yerel haberler, “*Son Haberler*” isimli Türkiye ve dünya siyasetiyle ilgili günümüzün tabiriyle son dakika haberlerinin olduğu bölüm bulunmaktadır. “*İstanbul ve Ankara Gazeteleri Ne Diyorlar*” isimli

⁶³ *Yeni Şark*, 20.10.1951, s. 1.

⁶⁴ *Yeni Şark*, 17.10.1951, s. 1.

⁶⁵ *Yeni Şark*, 19.10.1951, s. 1.

⁶⁶ *Yeni Şark*, 11.10.1951, s. 1.

⁶⁷ *Yeni Şark*, 22.10.1951, s. 1.

⁶⁸ *Yeni Şark*, 13.11.1951, s. 1.

⁶⁹ *Yeni Şark*, 29.11.1951, s. 1.

⁷⁰ Tütengil, age., s.14.

birkaç gazetenin isimleri verilerek bu gazetelerde geçen bazı haberlerin derlendiği bölüm de yer almaktadır. İkinci sayfada sonraki tarihlerde “Fikir, Sanat, Edebiyat” isimli köşe eklenmiş ve bu köşede sanat ve edebiyat ile ilgili köşe yazıları çıkmaktadır.⁷¹ Üçüncü sayfada “Şarkı Tanıyalım” isimli başlık altında bazı illerle ilgili tanıtıcı yazıların olduğu bölüm ve “Resimli Dünya Olayları” isimli dünyadaki bazı olayların resimle desteklendiği haberlerin yer aldığı bölümden oluşmaktadır. Üçüncü sayfada ayrıca Ağustos 1952 tarihinden sonra “Şarkın Meşhur Adamları” isimli bölüm eklenmiştir. Bu bölümde başta Ziya Gökalp olmak üzere birçok düşünürün hayatı anlatılmıştır.⁷²

Şark Postası gazetesinde bazı yazı dizileri de yayınlanmaktadır. Bunlardan biri olan “Diyarbakır Türküleri” isimli yazı dizisi 15 gün boyunca yayınlanmıştır.⁷³ Gazetenin ilk sayfasının sağ üst kısmında her gün ya bir hadis ya da ünlü bir düşünürün sözünün olduğu bir bölüm mevcuttur. Son sayfası ise reklam ve ilanlara ayrılmıştır. O tarihlerde *Şark Postası* gazetesinde Akbank, Continental, Morris, Star isimli radyo cihazı markası, Cockshutt ziraat makineleri gibi markaların reklamları bulunmaktadır.

Şark Postası gazetesi 1954 yılında yayınına ara vermiştir. 16 Nisan 1957 yılında itibaren Celal Esmer ve Sadık Yılmaz tarafından gazete satın alınarak *Yeni Şark Postası* gazetesi ismiyle yayın hayatına devam etmiştir.⁷⁴

D.Demokrasiye Güven Gazetesi: *Demokrasiye Güven* gazetesi 5 Mayıs 1951 yılında Diyarbakır’da yayın hayatına başlamıştır. Günlük olarak çıkan bir siyasi gazetedir. Gazete iki sayfa halinde yayınlanmaktadır. İmtiyaz sahibi ve yazı işleri müdürü Sabri Şenci’dir.⁷⁵ *Demokrasiye Güven* matbaasında basılan gazete Fatih Paşa Mahallesi Söyütlü Sokak 7 nolu adreste yayına hazırlanmaktadır. Gazete daha sonraki yıllarda Gazi Caddesi Kısmet han 28 nolu adrese taşınmıştır. Üç aylık, altı aylık ve yıllık abonelik sistemiyle çalışmaktadır.⁷⁶

Demokrasiye Güven gazetesinin ilk sayfası genel olarak Türkiye, Diyarbakır ve dünya siyaset gündemi ile ilgili haberlerden oluşurken ikinci sayfası resmi kurum ilanları ve reklamlardan oluşmaktadır.⁷⁷ *Demokrasiye Güven* gazetesini aynı dönemde çıkan diğer gazetelerden ayıran özelliklerin başında manşette verdiği haberlerin yanına o haber ile ilgili bir fotoğraf

⁷¹ *Şark Postası*, 01.10. 1952, s. 1.

⁷² *Şark Postası*, 06.09. 1952, s. 1.

⁷³ *Şark Postası*, 01.10. 1952, s. 1.

⁷⁴ Şevket Beysanoğlu, “Cumhuriyet Dönemi Diyarbakır Kronolojisi” Kara Amid Dergisi, C.3 S.12, Diyarbakır 1978, s.10; Mercan, age., s. 47-48.

⁷⁵ Tütengil, age., s. 14.

⁷⁶ *Demokrasiye Güven*, 24.01.1957, s. 1-2.

⁷⁷ *Demokrasiye Güven*, 25.01.1957, s. 1-2.

koymasıdır. İkincisi ise spor haberlerine bolca yer ayırmasıdır. Özellikle 1958 tarihinden sonra ikinci sayfası spor sayfası olarak dizayn edilmiştir.⁷⁸ *Demokrasiye Güven* gazetesi 1957 yılına kadar siyasi görüş anlamında ortada duran bir yayın politikası izlerken bu tarihten sonra Demokrat Parti çizgisine kaymıştır. Bu tarihten sonraki haberlerine baktığımızda; 13 Ağustos 1957 yılındaki haberde “*Vatandaşı aldatmak maksadına matuf mesnetsiz yalanları çürütmeye devam ediyoruz. 7 sene zarfında Demokrat Parti iktidarı 20.000 susuz köye bol, temiz, sıhhi içme suyu getirmiştir. Köy içme suları 1950’ye kadar hiç ele alınmamış ve bir kuruş sarf edilmemişken 1950-57 devresinde köy içme suları için 122 milyon lira ödenmiştir.*”⁷⁹ Gazetenin sahibi Sabri Şenci 4 Eylül 1957 tarihinde yazdığı yazının başlığını şu şekilde vermiştir: “*Demokrat Parti İktidarının Türk tarihinde en mühim yer alacak olan bu faaliyet ve çalışmaları inkâr edenler ancak âma olabilirler.*”⁸⁰ Yine 13 Eylül 1957 tarihinde “*Demokrat Parti bu seçimlerde nasıl çalışmalıdır*” başlığıyla yazdığı yazıda Demokrat Partinin seçimlere kazanması için yapması gereken adımlar hakkında önerilerde bulunmaktadır.⁸¹ 24 Eylül 1957 tarihinde gazetenin ana manşetinde seçimde işbirliği yapan CHP ile ilgili şöyle bir haber yayınlamıştır: “*Malum işbirliği fiyaskosundan sonra, İnönü Malatya’da düştüğü yerde bocalamaya başladı. İnönü memleket itibarından değil kendi itibarını bile korumak imkânından aciz bir durumda bulunmaktadır. İktisadi hiçbir meseleye akıl ermeyen bu zat şimdide kalkıp Malatyalıları kandırmaya uğraştı.*”⁸² *Demokrasiye Güven* gazetesi 3886. sayısından itibaren dergi halinde çıkmaya başlamıştır.⁸³

E.Demokrat Yeni Yurd Gazetesi: Gazete, 1936 yılında *Yeni Yurd* gazetesi olarak çıkarılmaktayken Tefik Doğan tarafından Van’a taşınmıştır. Diyarbakır’da 11 Kasım 1953 tarihinde tekrar yayın hayatına başlayan *Yeni Yurt* gazetesi daha sonra *Demokrat Yeni Yurd* gazetesi ismini almıştır.⁸⁴ Günlük olarak çıkan gazetenin sahibi ve yazı işleri müdürü Mustafa Evirgen’dir.⁸⁵ Gazete, Gazi Caddesi Süleyman Nazif Sokağı 9 nolu adreste yayına hazırlanmaktadır. Demokrat Yeni Yurt matbaasında basımı yapılmaktadır.⁸⁶

Demokrat Yeni Yurd gazetesi iki sayfa şeklinde yayınlamakta olup, birinci sayfasında Diyarbakır, Türkiye ve dünya ile ilgili haberlere yer

⁷⁸ *Demokrasiye Güven*, 12.03.1957, s. 1.

⁷⁹ *Demokrasiye Güven*, 14.08.1957, s. 1.

⁸⁰ *Demokrasiye Güven*, 04.09.1957, s. 1.

⁸¹ *Demokrasiye Güven*, 13.09.1957, s. 1.

⁸² *Demokrasiye Güven*, 25.09.1957, s. 1.

⁸³ Kaçmaz, *agt.*, s. 43.

⁸⁴ Mercan, *age.*, s. 50.

⁸⁵ Tütengil, *age.*, s. 15.

⁸⁶ *Demokrat Yeni Yurt*, 03.10.1957, s. 1.

verilirken, ikinci sayfasında ise resmi ilan, reklam, tren ve uçak seferleri haberlerinden oluşmaktadır.⁸⁷

Demokrat Yeni Yurd gazetesi Ekim 1957 tarihinden sonra ilk sayfanın sağ alt köşesinde “spor” isimli köşeyi eklemiş ve Diyarbakır ve bölge maçlarıyla ilgili haberlere yer vermiştir.⁸⁸ 1958 Ocak ayından itibaren ikinci sayfaya “Harici ve Dahili Haberler” isimli bir köşe eklenmiş ve yurt içi ve yurtdışı haberler için özel bir bölüm ayrılmıştır.⁸⁹ Sağlık ile ilgili özel günlerde manşet ve diğer sayfalarda konuyla ilgili haber ve yazılara yer verilmiştir. Örneğin Verem Haftası münasebetiyle 1958 Ocak ayında bir hafta boyunca verem ile mücadele konusunda yazılar gazetede yer almıştır.⁹⁰

Demokrat Yeni Yurd gazetesinin elimizde bulunan 1957 ve 1958 tarihli nüshalarındaki haberler incelendiğinden yayın çizgisi olarak Demokrat Parti’ye yakın bir politika izlediği anlaşılmaktadır. Günlük olarak Demokrat Parti’nin yerel ve ulusal haberlerine yer verilirken, diğer partilerle ilgili fazla habere yer verilmemiştir. Gazetenin 1957 seçim sürecindeki haberlerinde örneğin; “Egeliler DP saflarında toplanıyor”, “Muhalefet Partilerinden istifa ederek D.P’ye geçenlerin sayısı artıyor”,⁹¹ “Mardinliler reylerini yol ve su davasını halleden DP’ye verecek”, “Kokaryakat (tezek) kullanmaktan kurtulan Mardin de halk iktidardan çok memnun”,⁹² “Zonguldak’taki muhtar seçimleri DP kazandı. Bu zafer D.P. çevrelerinde büyük zaferin müjdecisi olarak kabul ediliyor. Millet dünkü facia ile bugünkü kalkınmayı görüyor.”⁹³ gibi manşetleri siyasal duruşunu açıklar mahiyettedir.

F.Sesleniş Gazetesi: *Sesleniş* gazetesi 20 Nisan 1953 yılında yayın hayatına başlamıştır. Gazete ilk dönemlerde haftada iki gün (Salı ve Cuma) olarak çıkmıştır. İlk sahibi ve yazı işleri müdürü İzzet (Pullu) Yıldız’dır.⁹⁴ Yazı işleri müdürü daha sonra Çetin Kaya olmuştur. Gazete iki sayfa şeklinde basılmıştır. İlk sayfası güncel haberlerden oluşurken ikinci sayfası ilan ve reklamlardan oluşmaktadır. Sonraki tarihlerde haftanın her günü yayınlanan gazetenin günlük satış ücreti 15 kuruştur.⁹⁵

Gazetesinin sahibi İzzet Yıldız haftanın bazı günlerinde gazetede köşe yazıları yazmaktadır. Özellikle 1959 yılından itibaren “Günün İlhamı” isimli köşe yazılarında Diyarbakır ile ilgili yerel haberlere yer vermiştir.⁹⁶ İzzet Yıldız dışında Melik Cevdet Anday’ın yazıları gazetenin birinci sayfasında

⁸⁷ *Demokrat Yeni Yurt*, 04.10.1957, s. 1, 2.

⁸⁸ *Demokrat Yeni Yurt*, 14.10.1957, s. 1.

⁸⁹ *Demokrat Yeni Yurt*, 03.01.1958, s. 2.

⁹⁰ *Demokrat Yeni Yurt*, 6-7-8-9-10-11-12-13.01.1958, s. 1-2.

⁹¹ *Demokrat Yeni Yurt*, 14.10.1957, s. 1.

⁹² *Demokrat Yeni Yurt*, 08.10.1957, s. 1.

⁹³ *Demokrat Yeni Yurt*, 10.10.1957, s. 1.

⁹⁴ Tütengil, *age.*, s. 15.

⁹⁵ *Sesleniş*, 13.02.1959, s. 1.

⁹⁶ *Sesleniş*, 14.08.1959, s. 1.

bazı günler çıkmaktadır.⁹⁷ Köşe yazıları dışında aralıklarla ilk sayfanın sağ alt köşesinde şiirler yayınlanmaktadır. Örneğin Şubat 1959 tarihinde Sürreya Gür'ün Paydos isimli şiiri, Erden'in Gaipen Haber isimli şiiri yayınlanmıştır.⁹⁸ Gazetede eğitim, sağlık, sanat ve dini konularla ilgili bölümlerde bulunmaktadır. Eğitim ile ilgili 1959 yılı Mart ayında Çetin Kaya tarafından dört gün boyunca "Talebe Dertleri" isimli bir yazı dizisi yayınlanmıştır. Yazıda gençlerin sorunları ve yetiştirilmeleri konularına yer vermiştir. Çetin Kaya Nisan ayında "Antigone" ismiyle bir yazı dizisi daha yayınlayarak tiyatro eleştirisini konu almıştır.⁹⁹ Dini konularla ilgili olarak ramazan ayında "Ramazan Köşesi" isimli bölüm yayınlanmış ve oruç konularını içeren yazılar yayınlanmıştır.¹⁰⁰ Nisan 1959 tarihinden itibaren gazetenin ilk sayfasında "Radyo haberleri" isimli bir bölüm eklenerek, radyo haberlerinden derlenen olaylar gazetede neşredilmiştir.¹⁰¹ Gazetede "Zirai Haberler" isimli bir bölüm 1959 yılından ilk sayfada yer almaya başlamıştır. Bu bölümde Diyarbakır'daki tarımsal faaliyetler ve zararlı haşerelerle mücadele çalışmaları anlatılmıştır.¹⁰²

Sesleniş gazetesinin sahibi İzzet Yıldız 1959 yılında CHP üyeliğinden istifa ederek Demokrat Partiye katılmıştır.¹⁰³ Bu tarihten sonra gazetenin yayın politikası Demokrat Parti çizgisine kaymıştır. 1959 yılında Demokrat Partinin Diyarbakır'da açtığı vatan cephesi ocaklarının her bir açılışını iki üç gün tam sayfa yayınlamıştır. Bu dönemde bir ay içinde hemen hemen her gün ocak açılışı ile ilgili tam sayfa DP haberleri yayınlanmıştır.¹⁰⁴

G.Demokrat Kale Gazetesi: *Demokrat Kale* gazetesi 16 Aralık 1955 yılında Diyarbakır'da yayın hayatına başlamıştır. Gazi Caddesi Sunkar Sokak 12 nolu adreste merkezi bulunan gazete Gökalp matbaasında basılmaktadır. *Demokrat Kale* gazetesinin imtiyaz sahibi ve yazı işleri müdürü Nejat Baturay'dır.¹⁰⁵

Dört sayfadan oluşan *Demokrat Kale* gazetesi Pazar günü hariç haftanın her günü çıkmaktadır. İlk iki sayfası Diyarbakır, Türkiye ve dünya gündemi hakkında haberlerden oluşurken son iki sayfası ise resmi, sivil ilanlar ve reklamlardan oluşmaktadır. Üç aylık, altı aylık ve yıllık abone sistemiyle de çalışan gazetenin günlük satış fiyatı 10 kuruştur.¹⁰⁶

⁹⁷ *Sesleniş*, 24.02.1959, s. 1.

⁹⁸ *Sesleniş*, 25.02.1959, s. 1.; 27.02.1959, s. 1.

⁹⁹ *Sesleniş*, 4.04.1959, s. 1.

¹⁰⁰ *Sesleniş*, 21.03.1959, s. 1.

¹⁰¹ *Sesleniş*, 16.04.1959, s. 1.

¹⁰² *Sesleniş*, 15.08.1959, s. 1.

¹⁰³ *Sesleniş*, 05.10.1959, s. 1.

¹⁰⁴ *Sesleniş*, 06.11.1959, s. 1.

¹⁰⁵ *Demokrat Kale*, 05.10.1957, s. 1.

¹⁰⁶ *Demokrat Kale*, 06.10.1957, s. 1, 2, 3, 4.

Demokrat Kale gazetesi dört sayfa olması nedeniyle farklı türden bölümlerin yer aldığı bir gazete olmuştur. Bu bölümlerden biri olan "Bulmaca" kısmı o dönem itibariyle diğer gazetelerde olmayan bir özelliktir. Gazetenin üçüncü sayfasında hemen hemen her gün bulmaca yayınlanmaktadır.¹⁰⁷ Gazetede bir diğer bölüm ise "Spor" bölümüdür. Bu bölümde Diyarbakır'daki futbol maçları hakkında haberler yayınlanmaktadır.¹⁰⁸ *Demokrat Kale* gazetesinde bazı dönemler çeşitli konularla ilgili olarak yazı dizileri de yayınlanmıştır. Örneğin; "Yıldönümünde Budapeşte Ayaklanması" isimli yazı dizisi yayınlanmıştır. Bu yazı dizinde bir Macar öğrencinin hatıra defterinden alıntılar yapılarak ayaklanma anlatılmıştır.¹⁰⁹ Bir başka yazı dizinde ise Mustafa Kemal Atatürk'ün hayatı anlatılmıştır. Gazetede bulmaca ve spor bölümü dışında şiir bölümü de yer almaktadır. Genelde ikinci sayfada yer alan bu bölümde günde iki şiir yayınlanmaktadır. Örneğin; Jülide Gülazar Ergüven isimli şairin " Zeyneb'im'e şiirler" ve Orhan Seyfi Orhon'un "Gidiyor" isimli şairi yayınlanan şiirler arasındadır.¹¹⁰

Demokrat Kale gazetesi Demokrat Parti çizgisinde bir yayın politikası izlemiştir. Bu tür yayınlarını haberlerinde görmek mümkündür. Örneğin; "CHP'den istifa eden 73 kişi DP'ye geçti",¹¹¹ "İşte Demokrat Partinin bir eseri daha, Kütahya sanayinin yeni tesisleri önümüzdeki günler zarfında işletmeye açılacak",¹¹² "Türk ufuklarında tekrar zafer güneşi doğdu, DP üçte iki mebusluğu kazandı, muhalefet partileri bir daha hezimete uğradı",¹¹³ "CHP'nin bütün iddiaları yersiz, bütün isnatları yalandır. Mağlubiyetleri hazmedemeyen bu parti iftiralara savuruyor".¹¹⁴ Gazete haberlerinin çoğunluğu Demokrat Parti faaliyetleriyle ilgili olmuştur. Ayrıca gazetenin sağ alt köşesinde DP iktidarını öven karikatürler günlük olarak yayınlanmaktadır.¹¹⁵

Ğ.Dicle Gazetesi: *Dicle* gazetesi 19 Mayıs 1953 tarihinde yayın hayatına başlayan müstakil siyasi günlük bir gazetedir.¹¹⁶ Gazetenin imtiyaz sahipleri Eyüp Fidan ve A.Yılmaz Öztürk, mesul müdürü ise Sait Önen'dir. Gazete Yeni Dicle matbaasında basılmaktadır.¹¹⁷ *Dicle* gazetesi haftanın her günü çıkmaktadır. İki sayfa şeklinde çıkan gazetenin ilk sayfası güncel haberler ikinci sayfası ise resimli ilan ve reklamlardan oluşmaktadır. Altı aylık ve

¹⁰⁷ *Demokrat Kale*, 01.10.1957, s. 3.

¹⁰⁸ *Demokrat Kale*, 05.10.1957, s. 1.

¹⁰⁹ *Demokrat Kale*, 30.10.1957, s. 1.

¹¹⁰ *Demokrat Kale*, 10.11.1957, s. 1.

¹¹¹ *Demokrat Kale*, 01.10.1957, s. 1.

¹¹² *Demokrat Kale*, 05.10.1957, s. 1.

¹¹³ *Demokrat Kale*, 28.10.1957, s. 1.

¹¹⁴ *Demokrat Kale*, 31.10.1957, s. 1.

¹¹⁵ *Demokrat Kale*, 04.10.1957, s. 1.

¹¹⁶ Kaçmaz, *agt.*, s. 43.

¹¹⁷ Beysanoğlu, *agm.*, s. 22.

senelik abonelik sistemiyle yayın yapan gazetenin günlük satış fiyatı 5 kuruştur.¹¹⁸ *Dicle* gazetesinin özelliklerinden biri haberlerin genellikle kısa ve öz olmasıdır. İkinci özelliği ise dünya gündemiyle alakalı haberlere daha fazla yer vermesidir.¹¹⁹ *Dicle* gazetesi ilk çıktığı tarihte Yeni Dicle ismiyle yayınlanırken, 3 Mart 1954 tarihinden itibaren Dicle ismiyle yayınına devam etmiş ve 1966 yılında da kapanmıştır.¹²⁰

Gazetenin imtiyaz sahiplerinden A.Yılmaz Öztürk gazeteye günlük olarak "Damla Damla" ismiyle köşe yazıları yazmaktadır.¹²¹ Öztürk köşesinde genellikle Türkiye siyaseti üzerine yorumlarda bulunmaktadır. Gazetede Yılmaz Öztürk dışında bazı günlerde, Çetin Kaya siyaset ve güncel konular ile ilgili yazılar yazmaktadır.¹²²

Dicle gazetesinin yayın çizgisinin Demokrat Partiye yakın olduğunu söylemek mümkündür. *Dicle* gazetesinin sahibi A.Yılmaz Öztürk, 26 Temmuz 1957 tarihinde "D.P.'de Hizipleşme" isimli yazısında parti içindeki mücadeleyi şöyle değerlendirmiştir; "*Demokrat Partide yine hizipleşme varmış, olsun ne olacak bazı kimseler bunun partiyi yıkmaya kadar varabileceğini söylüyorlar laf bundan önceki hizipleşmeler neticesinde Demokrat Partiye ne oldu ki bu defasında olsun.. Hizipleşmenin neticesini merakla bekleyenlere bir vecizeyle cevap verelim; Mücadele-i efkârdan barika-i hakikat, mücadele-i hizipten liste-i demokrat çıkar.*"¹²³

Temmuz 1957 tarihinde "Muhalefetin İşbirliği Meselesi" isimli bir yazı dizisi yayınlayan Öztürk, yazısında 1957 genel seçimlerinde CHP, CMP ve HP'nin birlikte seçime girme girişimlerini anlatmıştır.¹²⁴ 1 Nisan 1958 tarihli "Muhalefet Küçük Hesaplar Peşinde" isimli yazısında ise özetle muhalefetin millet menfaatlerinin bekciliğini yaptığını iddia ettiği fakat Demokrat Partiye karşı birleşme çabalarının bu ideal ile uyuşmadığını, Demokrat Partinin ise bu gelişmeler karşısında anlamlı bir sessizlik içinde kalarak ve memleket iktisadına çözümler bulmakla meşgul olduğu, seçimlere lafla değil bu müspet gelişmelerle gideceğini yazmıştır.¹²⁵

H.Gayret Gazetesi: 27 Mart 1957 tarihinde yayına hayatına başlayan *Gayret* gazetesi günlük olarak çıkan siyasi bir gazetesidir.¹²⁶ Gazetenin imtiyaz sahibi Sait Önen, yazı işleri müdürü Dr. Selahattin Cizrelioğlu'dur.¹²⁷ Gazi Caddesi İstanbul Pasajında faaliyet yürütmektedir.

¹¹⁸ *Dicle*, 12.07.1957, s. 1.

¹¹⁹ *Dicle*, 08.10.1957, s. 1.

¹²⁰ Mercan, *age.*, s. 50.

¹²¹ *Dicle*, 23.07.1957, s. 1.

¹²² *Dicle*, 09.08.1958, s. 1.

¹²³ *Dicle*, 26.07.1957, s. 1.

¹²⁴ *Dicle*, 20.07.1957, s. 1.

¹²⁵ *Dicle*, 01.04.1958, s. 1.

¹²⁶ Beysanoğlu, *agm.*, s. 10.

¹²⁷ Mercan, *age.* s. 49-50.

İki sayfa olarak çıkan gazetenin ilk sayfası güncel haberler, ikinci sayfası reklam ve ilanlardan oluşmaktadır.¹²⁸ *Gayret* gazetesi 1957 seçimlerine kadar muhalefet partilerine yakın bir çizgi takip etmiştir. Bunu 1957 genel seçimlerinin açıklandığı gün “DP tekrar iktidarda kaldı” manşetiyle anlamak mümkündür.¹²⁹ Gazete haberlerinde DP iktidarının Diyarbakır ile ilgili çalışmalarına aynı dönemde çıkan diğer gazetelere oranla pek yer vermemiştir. 1957 seçimlerinden sonra bu çizgisini biraz daha merkeze çekmiştir. *Gayret* gazetesi dünya ve Türkiye haberlerine yer vermekten ziyade daha çok Diyarbakır ile ilgili haberlere yer vermiştir.

Gayret gazetesinde 5 Kasım 1957 tarihinden itibaren gazete ismi renkli çıkmaya başlamış ve mizanpajı değişmiştir.¹³⁰ Gazetenin idare müdürü olan Mehmet Mercan gazete bazı günlerde köşe yazıları ve şiirler yazmıştır.¹³¹

Mercan 20 Kasım 1957’de başlamak suretiyle dokuz gün boyunca Diyarbakır ile ilgili edebi bir üslupla tanıtıcı bir yazı dizisi yayınlamıştır.¹³² Mercan bir yıl sonra Rahip Cebrail Efendi ile Süryaniler üzerine bir röportaj yapıp bunun gazetede iki ay boyunca yayınlamıştır.¹³³ Gazetede köşe yazıları çıkan bir başka isim de Alaeddin Bilgi’dir. Bilgi “Kendi Köşemden” isimli köşe yazılarında genellikle günlük siyasi konular üzerine yazılar yazmaktadır. Örneğin 12 Kasım 1957 tarihinde çıkan “Memleket Vazifeleri Unutuldu mu ?” isimli yazısında belediyenin uzun zamandan beri seçim çalışmalarıyla uğraştığını, dolayısıyla kendi meselelerini ihmal ettiğini böyle devam ettiği takdirde milleti kendisinden usandıracağını anlatmıştır.¹³⁴ *Gayret* gazetesi 1966 yılına kadar yayınlanmaya devam etmiştir.

I. Ümmid Gazetesi: *Ümmid* gazetesi 8 Ekim 1953 yılında Diyarbakır’da yayın hayatına başlamıştır.¹³⁵ Ümmid Geçidi/Diyarbakır adresinde faaliyet gösteren gazetenin imtiyaz sahibi Abdüsettar Hayati Avşar, mesul müdürü ise S. Süeroğlu’dur.

Ümmid gazetesi günlük olarak çıkmakta olup iki sayfadan oluşmaktadır. Birinci sayfasında Türkiye, Diyarbakır ve dünya gündemiyle ilgili haberler ikinci sayfası ise reklam ve ilanlardan oluşmaktadır. *Ümmid* gazetesinde Ekim 1958 tarihinden itibaren “Söz Aramızda” isimli bir köşe başlamıştır. Bu köşede Asil Hürer’in haftanın bazı günlerinde Diyarbakır ile ilgili yazıları çıkmaktadır. Bunlardan biri olan “Belediyedeki Keşmekeş” isimli yazıda Asil Hürer, Diyarbakır belediyesinde uzun zamandan beri

¹²⁸ *Gayret*, 03.10.1957, s. 1, 2.

¹²⁹ *Gayret*, 30.10.1957, s. 1.

¹³⁰ *Gayret*, 05.11.1957, s. 1.

¹³¹ *Gayret*, 12.11.1957, s. 1.

¹³² *Gayret*, 20.11.1957, s. 1.

¹³³ *Gayret*, 29.07.1958, s. 1.

¹³⁴ *Gayret*, 13.11.1957, s. 1.

¹³⁵ Kaçmaz, *age.*, s. 43.

istikrarın yakalanamadığını, belediye işlerinin aksadığını, alınan kararların uygulanmadığını bundan dolayı ilk defa DP Kongresinde kendi belediyelerinin eleştirildiğini ve Cahit Gürkaş'ın devrildiğini fakat sonrasında belediyeden birçok ihracın gerçekleştiğini belirterek bu keşmekeşe biran önce son verilmesi gerektiğini anlatmıştır.¹³⁶ Asil Hürer ayrıca bazı röportajlar serisi yayınlamıştır. Bunlardan biri olan "Deyr-ul Zaferan'da Gördüklerim" isimli röportajda manastırın tarihi ve mimari yapısı ile ilgili izlenimler anlatılmıştır.¹³⁷ *Ümmid* gazetesinde köşe yazarlığı yapan Atilla Eren, genellikle Diyarbakır ile ilgili konularda yazılar yazmaktadır. Eren, " Bir Mukayese" isimli yazısında Diyarbakır Yenişehir semtinde çamurdan geçilmediği, elektriklerin sürekli kesildiği, kanalizasyonların bozuk olduğu ve su şebekesinin sürekli arıza verdiğiinden bahsetmiştir.¹³⁸

Gazetenin imtiyaz sahibi olan Abdüsettar Hayati Avşar, aynı zamanda 1957 milletvekili genel seçimlerinde Cumhuriyetçi Millet Partisi milletvekili adaydır.¹³⁹ *Ümmid* gazetesi diğer gazetelere nazaran Demokrat Partiye karşı muhalif bir politika izlemiştir. Bu politikayı gazetede değişik tarihlerde çıkan şu haberlerde görmek mümkündür ; "Aslanköy DP'ye Rey Vermedi",¹⁴⁰ "Ürgüp DP Belediye Başkanı demir karaborsası yapmış."¹⁴¹ Bunun yanında Cumhuriyetçi Millet Partisiyle ilgili yoğun bir şekilde haber yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu haberlerden bazıları şunlardır: "Bölükbaşı'nın millete mesajı",¹⁴² "Bölükbaşı CMP'de Meclis Grubu Başkanı Seçildi"¹⁴³ "Cumhuriyetçi Millet Partisi Aday Namzetleri....",¹⁴⁴ "Bölükbaşı'nın duruşmasına Pazartesi günü devam edilecek",¹⁴⁵ "Osman Bölükbaşı Ankara'ya dönüyor",¹⁴⁶ "Cumhuriyetçi Millet Partisine İltihaklar, Yozgat Hürriyet Partisi teşkilatı CMP'ye katıldı."¹⁴⁷ "CMP genel başkanın seyahati".¹⁴⁸

Ümmid gazetesi aynı dönemde çıkan diğer gazetelere oranla dış haberlere daha çok ağırlık vermiştir.¹⁴⁹ Dış haberlerin yanında genelde Türkiye'nin özelde ise Diyarbakır'ın siyasi gündemini ilgilendiren haberlerde hemen hemen her gün yayınlanmıştır.

¹³⁶ *Ümmid*, 27.10.1958, s. 1.

¹³⁷ *Ümmid*, 02.12.1958, s. 1.

¹³⁸ *Ümmid*, 23.01.1958, s. 1.

¹³⁹ *Ümmid*, 03.10.1957, s. 1.

¹⁴⁰ *Ümmid*, 30.10.1957, s. 1.

¹⁴¹ *Ümmid*, 30.12.1958, s. 1.

¹⁴² *Ümmid*, 01.11.1957, s. 1.

¹⁴³ *Ümmid*, 11.11.1957, s. 1.

¹⁴⁴ *Ümmid*, 03.10.1957, s. 1.

¹⁴⁵ *Ümmid*, 04.01.1958, s. 1.

¹⁴⁶ *Ümmid*, 09.01.1958, s. 1.

¹⁴⁷ *Ümmid*, 16.12.1958, s. 1.

¹⁴⁸ *Ümmid*, 27.12.1958, s. 1.

¹⁴⁹ *Ümmid*, 24.10.1957, s. 1.

İ.Demokrat Şark Gazetesi: *Demokrat Şark* gazetesi 29 Ocak 1954 tarihinde yayın hayatına başlamıştır.¹⁵⁰ Günlük olarak çıkan gazete dört sayfa şeklinde yayınlanmıştır. İlk iki sayfası güncel haberlerden oluşurken son iki sayfası reklam ve ilanlardan oluşmaktadır. *Demokrat Şark* gazetesinin imtiyaz sahibi Abdullah Ocak, yazı işleri müdürü ise Fevzi Dokucu'dur. Gazete Demokrat Şark matbaasında basılmakta olup günlük satış fiyatı 10 kuruştur. *Demokrat Şark* gazetesinin haber çeşitliliği genel anlamda Türkiye'nin genel siyaseti üzerine yoğunlaşmıştır. Genel siyaset dışında Diyarbakır'daki siyasi gelişmeler ve sosyal olaylar ile yurtdışındaki önemli gelişmeler de gazetenin yoğun olarak verdiği haberler arasındadır.

Demokrat Şark gazetesine diğer gazetelerden ayıran önemli bir özelliği dört sayfa olarak yayınlanmasıdır. Sayfa sayısının fazla olması gazetenin içeriğinin de zenginleşmesini beraberinde getirmiştir. Bu anlamda gazete köşe yazıları, spor bölümü, sağlık, şiir vb. farklı alanlarda yazılar neşredilmiştir. Gazetenin ilk sayfasında genellikle köşe yazıları yayınlanmaktadır. Bunlardan biri gazetenin imtiyaz sahibi Abdullah Ocak'ın haftanın bazı günlerinde "Benim Köşem" isimli köşe yazılarıdır. Yazılarında genellikle Diyarbakır özelindeki gelişmelerden bahseden Ocak, "Şehrimiz ve Dilenciler" isimli yazıda, Diyarbakır'da belediyenin daha önceleri dilencilere karşı mücadele ettiğini fakat şuan bu konuyla pek ilgilenmediğini bundan dolayı her sokak başında dilencilerin tekrar boy göstermeye başladığını, bu durumunda Diyarbakır'a yakışmadığı ve belediyenin tekrar bu işe el atması gerektiğini anlatmıştır.¹⁵¹ Gazetede Abdullah Ocak'ın dışında Murat Boz "Haftanın Görünüşü" isimli köşesinde Diyarbakır yerel gündemi ile ilgili yazılar yazmaktadır. Murat Boz 1958 yılında "Başyazı" ismiyle köşe yazılarına devam etmiştir. 1958 yılında sonra Necati Ateşoğulları da gazetede yazı yazmaya başlamıştır. Ateşoğulları genel olarak sanat ve sinema üzerine yazılar yazmaktadır.¹⁵²

Gazetenin ikinci sayfasında "Şiir Köşesi" bölümünde bazı günlerde birden fazla şairin şiirleri yayınlanmaktadır. Örneğin; Mahmut Boz'un "Lanetlerim" isimli şiiri ve Necati Ateşoğulları'nın "Aldattın Beni" isimli şiiri 9 Ekim 1957 tarihinde gazetenin ikinci sayfasında yayınlanmıştır.¹⁵³ Gazetenin ikinci sayfasında "Şiir Köşesi" isimli bölümün yanında "Kısa Şehir Haberleri" isimli köşe bulunmaktadır. Bu bölümde Diyarbakır'da meydana gelen siyasi, ekonomik ve sosyal gelişmeler ile ilgili haberler yer almaktadır. 1958 yılında sonra gazeteye "Spor" köşesi eklenmiştir. Bu

¹⁵⁰ Şevket Beysanoğlu, "Basın ve Yayın Dünyamızda Diyarbakır", Kara Amid Dergisi, C.2, S.6-7, Diyarbakır 1970, s. 25.

¹⁵¹ *İleri Yurt*, 08.10.1957, s.1.

¹⁵² *Demokrat Şark*, 21.03.1958, s. 1.

¹⁵³ *Demokrat Şark*, 09.10.1957, s. 1.

köşede Diyarbakır futbol takımlarının bölge maçları ile ilgili haberler yer almaktadır.¹⁵⁴

Demokrat Şark gazetesinin yayın politikası Demokrat Parti paralelindedir. Örneğin ; “D.P. iktidarı memleket kalkınması ve vatandaşın hayat standartlarının yükselmesine paralel olarak hayatı ucuzlatıcı tedbirler alıyor muhalefet partileri vatandaşın menfaatine alınan tedbirleri çekemiyor. Endişe içinde bulunuyor”¹⁵⁵ “Kocaeli’nde muhalefetin tutunacak tarafı yok, bir hafta zarfında 1541 kişi D.P.’ye iltihak etti.”¹⁵⁶ “Avrupa basını memleketimizi övüyor, Demokrat Parti iktidarının memleketimiz sathında girişmiş olduğu muazzam kalkınma hamleleri Avrupa basını tarafından takdirle karşılanmaktadır.”¹⁵⁷ gibi ifadeler bu politikayı açıklar mahiyettedir. Gazetenin imtiyaz sahibi Abdullah Ocak, 2 Ocak 1958 tarihinde DP iktidarını destekler mahiyetteki “Niçin Yazamıyorlar” isimli yazısında; ‘Türkiye’de çıkan bütün neşir organları DP iktidarının icraatlarından ve onun eşsiz başbakanı Adnan Menderes’in muvaffakiyetinden bahsetmektedir. Neden CHP’nin neşir organı bunlardan bahsetmiyor? Çünkü şahsı emel ve arzularına has edilen bu organ yalnız parti ve şahıslarının methiyelerini yazabilir. Muhalefette bulunmak hakikati bildiği gördüğü halde inkâr etmek midir? Vicdan hürriyetini bizden iyi bildiği halde DP’ye hücum etmek lazımdır gibi gaflarla vicdanların zedelendiğini esefle karşılandığının farkında değiller mi? Süratle kalkınmaya hayat pahallılığı, fiyat indirim ayarlamasını ise iflasa gidildiğini yazmakla kendi kendilerinin dürüstlük ve samimiyetlerinin iflas ettiğinin farkında değiller mi? 27 senelik bir ömür saltanat süren sabık liste ve onun organı ne zaman hakikati inkâr prensibinden azade olacak aka ak karaya kara diyecektir... Bunu bilmeleri lazımdır ki okuyan yalnız ve yalnız şeflik sisteminin iktidarı zamanında imtiyazlardan faydalananlardır. Bunu sormak günah mı niçin yazamıyorlar.’¹⁵⁸ Yine Abdullah Ocak’ın “D.P. Demokrasinin Meşalesidir”¹⁵⁹ isimli yazısı gibi benzeri haber ve yazılar gazetenin siyasi çizgisinin hangi yönde olduğunu teyit eder niteliktedir.

J.İleri Yurt Gazetesi: 25 Temmuz 1954 yılında yayın hayatına başlayan *İleri Yurt gazetesi* günlük olarak çıkan siyasi bir gazetedir. Gazetenin merkezi Gazi Cad. Manav Sok. 2-3 nolu adreste bulunmaktadır. Ümmid matbaasında basılan gazetenin imtiyaz sahibi Abdurahman Efem Dolak, yazı işleri müdürü ise Av. Recai İskenderoğlu’dur. *İleri Yurt gazetesi* dört sayfa şeklinde çıkmaktadır. Gazetenin birinci ve ikinci sayfaları güncel

¹⁵⁴ *Demokrat Şark*, 10.03.1958, s. 1.

¹⁵⁵ *Demokrat Şark*, 12.10.1957, s. 1.

¹⁵⁶ *Demokrat Şark*, 07.10.1957, s. 1.

¹⁵⁷ *Demokrat Şark*, 07.01.1958, s. 1.

¹⁵⁸ *Demokrat Şark*, 02.01.1958, s. 1.

¹⁵⁹ *Demokrat Şark*, 21.02.1958, s. 1.

haberlerden oluşurken üçüncü ve dördüncü sayfaları ilan ve reklamlardan oluşmaktadır.¹⁶⁰

Gazetede 1957 Ağustos ayından itibaren ilk sayfada şiir köşesi ve siyasi dedi-kodu isimli köşe yazıları çıkmaya başlamıştır. “Siyasi Dedi-kodu” isimli köşede 17 Ağustos 1957 tarihli “Muhalefet Meselesi” isimli yazı şu şekilde yayınlanmıştır: “Geçenlerde bazı hakikatleri yazan gazetemizin nüshası ilgilileri tarafından okunurken içlerinden bir zat, kulak asmayın buna...! Bu muhaliftir demiş. Evet itiraf ediyoruz. Amme menfaatini kendi gayeleri uğruna hiçe sayan, kim olursa olsun ona biz muhalifiz. Kendilerini biraz insafa davet edelim acaba takdire şayan herhangi bir hareketlerini takdirden geri kaldık mı?”¹⁶¹

İleri Yurt gazetesinin yazı işleri müdürü olan Av. Recai İskenderoğlu, gazetede bazı günlerde köşe yazıları yazmaktadır. Yazılarında güncel siyasi konulara yer veren İskenderoğlu, 1957 seçimleri sürecinde “Partilerin Seçim Şansı ve İşbirliği” isimli köşe yazısında; muhalefet partilerinin samimi bir işbirliğine gitmeleri gerektiği, Demokrat Partinin vatandaşa verdiği vaatleri yerine getirmedeğinden dolayı halkta bir bıkkınlık ve usanma meydana geldiği, mevcut idareden kurtulmanın yollarından birinin de muhalefetin işbirliği yapması gerektiğini belirtmiştir.¹⁶² Gazetede köşe yazısı yazarlardan biri de Abdurahman Efem’dir. Efem günlük siyasi olaylarla ilgili olduğu gibi Diyarbakır’ın çeşitli konulardaki sorunlarıyla ilgili de yazılar yazmıştır.¹⁶³ Gazete Eylül ayından itibaren şiir köşesi de yayınlamaya başlamıştır. Örneğin 11 Eylül 1957 tarihinde Emin Aksu’nun “Bir Liseli Kıza” isimli şiiri yayınlanmıştır.¹⁶⁴

İleri Yurt gazetesi, Demokrat Parti, CHP, CMP ve Hür Partinin kongreleri, toplantıları ve mitingleri ile ilgili birçok haber yayınlamıştır. Haberlerinde bütün siyasi partilere yer veren gazete yayın politikası olarak biraz daha merkezde bir duruş sergilemiştir.

K.Gökalp Gazetesi: 16 Ağustos 1954 yılında yayın hayatına başlayan *Gökalp* gazetesi günlük siyasi bir gazetedir.¹⁶⁵ Gazetenin sahibi ve aynı zamanda mesul müdürü Cevdet Yiğitoğlu’dur.¹⁶⁶ Gazetenin merkezi Varol Kapalı Çarşısı 6 nolu adrestedir. *Gökalp* gazetesi iki sayfa şeklinde yayınlanmakta olup birinci sayfası güncel haberlerden oluşurken ikinci

¹⁶⁰ *İleri Yurt*, 02.08.1957, s.1-4.

¹⁶¹ *İleri Yurt*, 17.08.1957, s.1-2.

¹⁶² *İleri Yurt*, 06.08.1957, s. 1.

¹⁶³ *İleri Yurt*, 24.08.1957, s. 1.

¹⁶⁴ *İleri Yurt*, 11.09.1957, s. 1.

¹⁶⁵ Kaçmaz, *agt.*, s. 44.

¹⁶⁶ Beysanoğlu, *agm.*, s. 25.

sayfası ilan ve reklamlardan oluşmaktadır. Günlük satış fiyatı 5 kuruş¹⁶⁷ olan *Gökalp* gazetesi, 1961 yılına kadar yayınlanmaya devam etmiştir.¹⁶⁸

Gazetenin sahibi olan Cevdet Yiğitoğlu bazı günlerde gazetede köşe yazıları yazmaktadır. Bu yazılar günlük siyasi konularda olduğu gibi kültür sanat içerikli yazılardan da oluşabilmiştir. Örneğin; 2 Ocak 1958 tarihli “Misafirperverliğimiz” isimli köşe yazısında kültürümüzde misafir ağırlama adabı anlatılmıştır.¹⁶⁹ Yiğitoğlu bir başka yazısında Verem Haftası üzerine bir yazı yazmış ve verem ile ilgili gençlerin ve öğrencilerin büyüklerden daha bilinçli olduğunu, bu dönemde özellikle öğrencilere yönelik bilgilendirici etkinlikleri yapılmasının önemli olduğunu vurgulamıştır.¹⁷⁰ Cevdet Yiğitoğlu 1958 yılından sonra gazetenin imtiyaz sahibi olmuştur.¹⁷¹

Gökalp gazetesi ile ilgili 1958 yılı nüshalarına ulaştığından seçim süreçleri ile ilgili haberlerin niteliği hakkında bilgi elde edilememiştir. 1958 yılından sonra haberlerin yapısı genellikle siyasetin dışında yerel ve ulusal nitelik taşımıştır.

L.Ziya Gökalp Gazetesi: *Ziya Gökalp* gazetesi 1 Kasım 1957 tarihinde yayın hayatına başlayan günlük siyasi bir gazetedir. Gazi Caddesi Sunkar Sokak 12 numaralı adreste faaliyet yürüten gazetenin imtiyaz sahibi İlhan Baturay, yazı işleri müdürü Nejat Baturay’dır.¹⁷² Nejat Baturay’dan sonra Hüsnü Pamukçu gazetenin yazı işleri müdürlüğüne getirilmiştir.¹⁷³

Gökalp matbaasında basılan gazete Pazar günleri hariç her gün çıkmaktadır. *Ziya Gökalp* gazetesi iki sayfa şeklinde yayınlanmaktadır. Birinci sayfası güncel haberlerden oluşurken ikinci sayfası ilan ve reklamlardan oluşmaktadır. Günlük satış ücreti on kuruştur.¹⁷⁴

Ziya Gökalp gazetesi 1958 yılından itibaren ilk sayfaya spor köşesi ekleyip yerel maçlar ile ilgili haberlere de yer vermiştir.¹⁷⁵ Spor köşesinin eklenmiş olmasında gazetenin yazı işleri müdürü olan Nejat Baturay’ın Diyarbakır futbol takımlarından olan Karacadağ sporun kulüp başkanı olmasının etkisi olması muhtemeldir.¹⁷⁶ Gazetenin ilk sayfasında iş ve işçi bulma kurumunun “İşçi Aranıyor” isimli iş ilanlarına ayrılan bölümü mevcuttur.¹⁷⁷ *Ziya Gökalp* gazetesinde Fikret Ü. siyasi konular ile ilgili

¹⁶⁷ *Gökalp*, 10.03.1958, s. 1.

¹⁶⁸ Mercan, age., s. 49-50.

¹⁶⁹ *Gökalp*, 02.01.1958, s. 1.

¹⁷⁰ *Gökalp*, 09.01.1958, s. 1.

¹⁷¹ *Gökalp*, 17.04.1958, s. 1.

¹⁷² *Ziya Gökalp*, 24.04.1958, s. 1.

¹⁷³ *Ziya Gökalp*, 28.10.1958, s. 1.

¹⁷⁴ *Ziya Gökalp*, 01.01.1958, s. 1-2.

¹⁷⁵ *Ziya Gökalp*, 27.01.1958, s. 1.

¹⁷⁶ *Ziya Gökalp*, 08.08.1958, s. 1.

¹⁷⁷ *Ziya Gökalp*, 29.01.1958, s. 1.

haftanın bazı günlerinde köşe yazıları yazmaktadır. “Yumurtlama” isimli bir yazısında Yunan Dışişleri Bakanın bir beyanatını tenkit etmiştir.¹⁷⁸ Diğer bir köşe yazarı olan Türk ise siyasi gelişmeleri ile ilgili bir yazısında *Ulus* gazetesi başyazarı olan Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun Demokrat Parti hakkında “Kara cehaletle el ele veriyor” ithamını eleştirmiş ve Demokrat Partinin milletiyle el ele vererek vicdan hürriyetini sağladığını ve eğitim alanında büyük atılımlar yaptığını anlatmıştır.¹⁷⁹ Türk, “Başkent Hastalığı” isimli başka bir yazısında millet iradesini çiğneyerek iktidara gelen ve orada bu yöntemle kalmayı başaran diktatörlük ekiplerinin başkent dışında iktidar olamadıklarını ama halkın seçimiyle iktidara gelenlerin hem başkent hem de başkent dışında emniyet içinde olduklarını fakat bunu diktatör grupların çekemediğini belirterek, CHP’yi Demokrat Partiyi kıskanmakla eleştirmiştir.¹⁸⁰

Ziya Gökalp gazetesinin yayın politikasında genel anlamda Türkiye genelinde meydana gelen olaylar, Türkiye ve dünya siyasetiyle ilgili haberler ve son olarak da Diyarbakır’da ekonomik ve sosyal konularla ilgili haberlere yer vermiştir. Gazetenin ilk sayfasında 1959 yılından itibaren yazar ismi olmayan köşe yazıları çıkmaktadır. Güncel politika hakkında yazıların çıktığı bu bölümde daha çok Demokrat Partinin politikalarının savunulduğu ve CHP’nin eleştirildiğini anlaşılmaktadır. Örneğin 2 Eylül 1959 tarihinde çıkan “Köylüyü Çekemeyenler” isimli yazıda Demokrat Parti iktidarı döneminde köylünün refaha kavuştuğu ve artık şehirlerde boy göstermeye başladığını ama bunu diğer politikacıların çekemediği anlatmıştır.¹⁸¹ Yine bir gün sonra 3 Eylül 1959 tarihinde “İktisadi Gelişmeler ve Siyasi Hürriyetler...” ismi yazıda ise Türkiye’nin uzun süre siyasi hürriyetlerden yoksun kaldığı fakat şuanda bu hürriyetin gerçekleştiği bu vesileyle iktisadi gelişmelerin başladığı fakat bunun CHP tarafından anlaşılmadığını belirtmiştir.¹⁸² Bunun yanında Diyarbakır’daki siyasi faaliyetler ile ilgili fazla habere yer verilmemiştir. *Ziya Gökalp* gazetesi 1967 yılında kapanmıştır.¹⁸³

M.Güneydoğu Haber Gazetesi: *Güneydoğu Haber* gazetesi 13 Nisan 1959 tarihinde yayın hayatına başlayan günlük siyasi bir gazetedir. Gazete iki sayfa şeklinde yayınlanmaktadır. Birinci sayfası güncel haberlerden oluşurken ikinci sayfası ilan ve reklamlardan oluşmaktadır. *Güneydoğu Haber* gazetesinin imtiyaz sahibi A.Halim Taşkent, yazı işleri müdürü ise

¹⁷⁸ *Ziya Gökalp*, 20.02.1958, s. 1.

¹⁷⁹ *Ziya Gökalp*, 01.09.1959, s. 1.

¹⁸⁰ *Ziya Gökalp*, 08.09.1959, s. 1.

¹⁸¹ *Ziya Gökalp*, 02.09.1959, s. 1.

¹⁸² *Ziya Gökalp*, 03.09.1959, s. 1.

¹⁸³ Beysanoğlu, *agm.*, s. 27.

Coşkun Akyol'dur.¹⁸⁴ Coşkun Aral, aynı zamanda gazetenin köşe yazarıdır. Aral, Türkiye ve Diyarbakır ile ilgili siyasi ve sosyal konuları içeren yazılar yazmaktadır. Bunlardan bir tanesi olan "Bu Şehrin Temizliği" isimli yazıda Diyarbakır'ın Anadolu'nun önemli şehirlerinden biri olduğu dolayısıyla buranın temizliğine önem verilmesi gerektiği, işlerin genel anlamda at arabalarıyla yapıldığı, bundan dolayı cadde ve sokakların daha fazla kirlendiği özellikle yaz aylarında temizlik konusuna daha önem verilmesi gerektiğini anlatmıştır.¹⁸⁵ Gazetenin diğer bir köşe yazarı olan Hakkı Sarp ise genelde Diyarbakır'ın güncel problemleri üzerine yazılar yazmıştır.¹⁸⁶

Gazetenin ilk sayfasında farklı konularla ilgili köşe yazıları yayınlanmaktadır. Gazetenin sağ köşesinde sanat ile ilgili haberlerin yer aldığı bir bölüm bulunmaktadır. İlk sayısında Ali Gökçe Özel'in hazırladığı "Değerli Türk Bestekârları ve En Sevilen Eserleri" başlıklı yazıda sanatçı Şerif İçli'nin hayatı ve besteleri anlatılmıştır.¹⁸⁷ Gazetenin ikinci sayısından itibaren eğitim ile ilgili bir yazı dizisi yayınlanmıştır. Coşkun Akyol tarafından hazırlanan "Üniversite Meseleleri" isimli yazıda; üniversitelerde öğrenci ve hocalar arasında iletişimin olmadığı, söz hakkının sadece hocalarda olduğu öğrencilerinin yer ve eğlence noktasında sıkıntılar çektiği anlatılmıştır. Gazetenin ilk sayfasında spor ile ilgili bir kısım da bulunmaktadır. Bu kısımda Diyarbakır'daki yerel spor kulüplerinin maç tarihleri, skorlar ve yorumları bulunmaktadır.¹⁸⁸ 1 Mayıs 1959 tarihinden itibaren gazetenin ilk sayfasına "Edebiyat Köşesi" isimli bir bölüm eklenmiştir. Bu bölümde Yunus Emre'nin ölüm yıldönümü vesilesiyle Hakkı Sarp tarafından bir yazı dizisi yayınlanmıştır.¹⁸⁹ Gazetede aynı zamanda günlük olarak sağ alt köşede fıkra bölümü bulunmaktadır.¹⁹⁰

Güneydoğu Haber gazetesinin haber konuları arasında Türkiye, Diyarbakır ve dünya gündemiyle alakalı siyasi, ekonomik ve sosyal haberler bulunmaktadır. Gazetenin yayın politikasına bakıldığında Diyarbakır yerel siyasetine fazla yer vermediği, genellikle siyaset dışı konular ile alakalı haberleri öne çıkardığı anlaşılmaktadır.

SONUÇ

Diyarbakır, Türk basın tarihi açısından önemli bir konumda bulunmaktadır. Bunda *Diyarbakır* gazetesi gibi Türkiye'nin ilk

¹⁸⁴ *Güneydoğu Haber*, 23.04.1959 s. 1.

¹⁸⁵ *Güneydoğu Haber*, 28.04.1959 s. 1.

¹⁸⁶ *Güneydoğu Haber*, 07.05.1959 s. 1.

¹⁸⁷ *Güneydoğu Haber*, 23.04.1959 s. 1.

¹⁸⁸ *Güneydoğu Haber*, 24.04.1959 s. 1.

¹⁸⁹ *Güneydoğu Haber*, 01.05.1959 s. 1.

¹⁹⁰ *Güneydoğu Haber*, 05.05.1959 s. 1.

gazetelerinden birinin yayınlanmış olmasının, Osmanlıca, Türkçe, Arapça, Kürtçe, Ermenice ve Süryanice gibi farklı dillerde gazete ve dergilerin bulunmasının, Ziya Gökalp gibi önemli bir mütefekkir tarafından kurulan ve makaleleri yayınlanan dergilere ev sahipliği yapmış olmasının payı büyüktür. Diyarbakır'daki matbaalarda Diyarbakır gazetelerin yanı sıra civar illerdeki gazete ve dergilerin hazırlanması ve basımı gerçekleşmiştir.

Demokrat Parti döneminde Diyarbakır gazetelerinin en önemli gündem maddesi siyaset olmuştur. Tek Parti döneminden sonra nispeten daha özgür ve demokratik bir ortamın tesis edilmiş olması, farklı düşüncelerin ifade edilmesine müsait bir zeminin oluşmuş olması yerel basını da olumlu anlamda etkilemiştir. Bu bağlamda Diyarbakır'da on yıllık süre içinde demokrat, milliyetçi, muhafazakâr yapıya sahip birçok gazete basılarak kitlelerine kendi düşüncelerini ifade etmek imkânı bulmuştur. Demokrat Partinin ilk yıllarında Diyarbakır'daki mevcut gazeteler iktidara karşı biraz mesafeli durmuş ve CHP çizgisine yakın bir yayın politikası izlemişlerdir. 1954 seçimlerinden sonra Demokrat Partinin iktidarını sağlamlaştırmış olması halka kendini anlatmada ve tabana ulaşmada başarılı olması ve DP'yi destekleyen yeni gazetelerin yayın hayatına girmiş olmasının da etkisiyle Diyarbakır yerel basınında Demokrat Parti lehine bir yayın politikasına geçildiği anlaşılmaktadır. Bu gelişmeler ışığında 1963 yılına kadar toplamda 24 gazete ve 22 derginin yayınlandığı Diyarbakır'da Demokrat Parti döneminde basın hayatının çok canlı olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca Türkiye'de basın hayatı hemen her dönemde olduğu gibi politik dalgalanmalardan fazlasıyla etkilendiği için, bu dönemde Diyarbakır basın da buna bir örnek oluşturmuştur.

KAYNAKÇA

Gazeteler

- Diyarbakır Gazetesi
- Demokrasiye Güven Gazetesi
- Demokrat Yeni yurt Gazetesi
- Demokrat Kale Gazetesi
- Demokrat Şark Gazetesi
- İleri Yurt Gazetesi
- Şark Postası Gazetesi
- Yeni Şark Gazetesi
- Dicle Gazetesi
- Gökalp Gazetesi
- Ziya Gökalp Gazetesi
- Sesleniş Gazetesi
- Gayret Gazetesi
- Ümmid Gazetesi
- Güneydoğu Haber Gazetesi

Kitap ve Makaleler

- Arkan, Ayhan, *1957-1961 Dönemi Türkiye'de Basımın Durumu ve Basım İktidar İlişkileri*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1999.
- Aslan, Rıfki, *Diyarbakır ve Çevresinde Şehirleşme Hareketleri*, Ziya Gökalp Derneği Yayınları, Ankara 1979.
- Besen, Haluk, *Türkiye'de Gazetecilik, Gazeteler, Gazeteciler*, İnkılap Yay., İstanbul 1997.
- Beysanoğlu, Şevket, "Cumhuriyet Dönemi Diyarbakır Kronolojisi" Kara Amid Dergisi, Cilt.3 Sayı.12, Diyarbakır 1978, s.8-64.
- Beysanoğlu, Şevket, "Basım ve Yayın Dünyamızda Diyarbakır" Kara Amid Dergisi, Cilt.2 Sayı.6-7, Diyarbakır 1970, s.3-57.
- Cumhuriyet Basını, *Anakara Gazeteciler Cemiyeti Yay.*, Ankara 1998, s.6-7.
- Demir, Şerif, "İktidar-Basım İlişkilerinin Türkiye'de Görünümü", *International Journal of Social Science*, Volume: 5, Issue: 6, p. 119-137, 2012
- Ekmekçi, Gülistan, *Diyarbakır Gazetesine Göre Diyarbakır'da Kültür Sanat Hayatı (1286-88/1869-71)*, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Diyarbakır 2009.
- Emre Kaya, Ayşe Elif, "Demokrat Parti Döneminde Basım - İktidar İlişkileri", *İletişim Fakültesi Dergisi*, S.39, s.95.
- Eroğlu, Cem, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, İmge Kitabevi Yay., Ankara 1990.
- İbrahimov, Osman, *Tuna Vilayet Gazetesi (1865-1866)*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2006.
- Kaçmaz, Asım, *Osmanlıdan Günümüze Diyarbakır'da Yerel Basım (Medya)*, Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Şanlıurfa 2012.
- Koyuncu, İbrahim, *Türkiye'de Basım İktidar İlişkisi (1950-1954)*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale 1997.
- Küey, Ahmet, *Doğal, Tarımsal, Ekonomik ve Turistik Yönleriyle Diyarbakır*, Diyarbakır Ticaret Odası Yayınları, S.8, Diyarbakır 1970.

- Mercan, Mehmet, *Anadolu'da Gazetecilik ve Diyarbakır Basını*, Güneydoğu Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, Diyarbakır 1998.
- Özdemir, M. Cihan, *Osmanlı Salnameleri'ne Göre Diyarbakır (1869-1905)*, Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Şanlıurfa 2011.
- Özdemir, Seçil, *Demokrat Parti Dönemi Türk-Amerikan İlişkileri ve Türkiye'nin Ortadoğu Politikaları*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2006.
- Özkök, Ertuğrul, *Kitlelerin Çözülüşü*, Tan Kitap Yay., Ankara 1985.
- Öztürk, Onur, *Demokrat Parti Dönemi Basın Rejimi ve Zafer Gazetesi (1957-1960) Ulus Gazetesiyle Karşılaştırmalı Bir İnceleme*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007.
- Şapolyo, E. Behnan, *Türk Gazetecilik Tarihi ve Her Yönüyle Basın*, Güven Matbaa, Ankara 1976.
- Şimşek, Mehtap, *27 Mayıs Darbesine Giden Süreçte Basın-İktidar İlişkisi*, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Diyarbakır 2007.
- Tekin, Adil, *"Diyarbakır'ı Tanıtmada Yirmi Yıl"*, Kara Amid Dergisi, C.3, S.12, Diyarbakır 1978, s.5-7.
- Tokmakçoğlu, Erdoğan, *Türk Basın Tarihi*, İsim Yayınları, Ankara 2011.
- Topuz, Hıfzı, *100 Soruda Başlangıçtan Bugüne Türk Basın Tarihi*, İstanbul 1996,s.7.
- Tütengil, Cavit Orhan, *Diyarbakır Basın Tarihi Üzerine Notlar*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1954.
- Ünal Özkorkut, Nevin, *"Basın Özgürlüğü Ve Osmanlı Devleti'ndeki Görünümü"*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 51, Sayı: 3, s.72.
- Yıldız, Nuran, *"Demokrat Parti İktidarı ve Basın"*, acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/2701/3498.pdf (07.10.2013).
- Yılmaz, S. Hakan, *Her Yönüyle Gazetecilik*, Litaratür İnceleme-Araştırma, İstanbul 2009.
- Zilloğlu, Merih, *İletişim Nedir?*, Cem Yay., İstanbul 2007.